

Violation of Women's Rights in Internal Armed Conflicts

Mostafa Yeganeh*

Master of Criminal Law and Criminology,
Faculty of Humanity Science, University of
Shahed, Tehran, Iran

Abdolali Tavajohi

Associate Professor, Department of Criminal
Law and Criminology, Faculty of Humanity
Science, University of Shahed, Tehran, Iran

Abstract

For decades, Iranian criminal law has lacked a uniform approach to the question of whether crimes committed against common property are punishable. Instead, two opposing views have consistently been advanced by jurists and respected judges. According to one view, since all components of common property belong collectively to all co-owners, any criminal conduct committed by one of them in relation to such property lacks a criminal character. This is because interference with or possession of property—one of the core elements

* Corresponding Author: mostafayegaaneh@gmail.com

How to Cite: Yeganeh, M. and Tavajohi. (2025). Analysis of Tehran Province's Judicial Procedure Regarding the Investigation of Two Crimes of Aggressive Possession and Destruction of Common Property. *Journal Of Criminal Law Research*, 13 (52), 115 -150. doi: 10.22054/jclr.2025.85455.2763

of crimes against property and ownership—is regarded as an act performed within one’s own property.

In contrast, proponents of the opposing view argue that each co-owner holds a common right over the entirety of the shared property. More specifically, the dominance or control exercised by one partner over a specific part of the property does not negate the concurrent dominion of the other partners over that same part. Accordingly, the element of “common ownership” is not considered an obstacle to satisfying the condition of “property belonging to another.”

However, rather than prioritizing adherence to either of these theoretical approaches, it is arguably more important to focus on a legislative interpretation grounded in logic and to take into account the unanimous opinions of the Supreme Court on this issue. In recent years, some studies have examined the possibility of investigating crimes against property and ownership in relation to joint property. Nevertheless, no research has yet sought to: (1) identify the legislator’s intent in the Islamic Penal Code enacted in 1392 (2013); (2) consider the unanimous opinion of the Supreme Court concerning the investigation of the crime of destruction of common property; (3) evaluate the judicial practice of Tehran Province over the past decade; and (4) apply these findings specifically to the two crimes under consideration. Undoubtedly, addressing these aspects constitutes one of the main innovations of the present study. Moreover, avoiding purely theoretical discussions and placing maximum emphasis on judicial opinions are among the defining characteristics of this research.

Focusing on the judicial practice of Tehran Province over the past decade, this study seeks to answer the following questions: To what extent does the judicial practice of Tehran Province comply with the legislator’s intent regarding the crime of aggressive possession of common property following the enactment of the Islamic Penal Code of 1392? To what extent is the judicial practice of the province

concerning the crime of destruction of common property consistent with Unanimous Decision No. 10 of the Court of Appeals, dated 07/21/1355?

To address these questions, the study adopts an analytical–descriptive approach, examining collected judicial opinions to clarify the performance of the relevant judicial bodies with respect to the aforementioned crimes.

The findings indicate that the judicial practice of Tehran Province over the past decade regarding the crime of aggressive possession of common property by one of the partners is unsatisfactory. Furthermore, despite the existence of a binding unanimous decision, judicial practice concerning the crime of destruction of common property also fails, in some cases, to align with that decision. In other words, judicial practice in Tehran Province over the past decade has not taken a decisive step toward resolving the long-standing disputes surrounding the criminalization of aggressive possession and destruction of common property by a co-owner.

Undoubtedly, the rigid adherence of criminal courts to a particular legal doctrine—without a comprehensive evaluation of the evidentiary and doctrinal foundations of that doctrine—serves only to undermine the credibility of the judicial system. In this context, judicial practice in Tehran Province has often emphasized insufficiently justified grounds for acquittal, such as denying the realization of the crimes of aggressive possession and destruction on the basis that the property does not “belong to another,” or stressing the lack of precise determination of the accused’s share in the property. At the same time, given the interpretive criterion derived from the Islamic Penal Code of 1392—according to which the legislator appears to deny the criminal nature of offenses against property and ownership only up to the “amount of the offender’s share”—judicial practice in Tehran Province, based on the examined

case files, does not fully conform to the legislator's intent in most cases concerning the crime of aggressive possession.

Additionally, with respect to the continued validity of Unanimous Decision No. 10 concerning the realization of the crime of destruction of common property, inconsistencies between the reviewed judgments and this decision are evident. Accordingly, the examined judgments are consistent with the unanimous decision only in a limited number of cases.

In any event, analyzing the judicial practice of Tehran Province over the past decade is of particular importance. The adoption of a uniform approach to the crimes of aggressive possession and destruction of common property could mark the beginning of an end to the long-standing disputes in this area. Such disputes, as reflected in inconsistent judicial rulings, often create a pervasive sense of inequality among litigants—both plaintiffs and defendants alike.

Keywords: Common Property, Criminal Aggressive Possession, Criminal Damage, Judicial Procedure of Tehran Province, Islamic Penal Code.

نقض حقوق زنان در مخاصمات مسلحانه داخلی

کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه شاهد، تهران،
ایران

مصطفی یگانه*

دانشیار گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه شاهد، تهران،
ایران

عبدالعلی توجهی

چکیده

مسئولیت کیفری شریک در ارتکاب دو جرم تصرف عدوانی و تخریب نسبت به مال مشاع، از دیرباز یکی از مسائل مناقشه‌برانگیز در نظام حقوقی ایران به شمار می‌رود. مطالعه پیش‌رو با تمرکز بر رویه قضایی یک دهه اخیر استان تهران، با این پرسش‌ها روبرو است که «انطباق رویه قضایی این استان در قبال تحقق جرم تصرف عدوانی نسبت به مال مشاع، پس از تصویب قانون مجازات اسلامی سال ۱۳۹۲، با نظر مقنن چگونه است؟» و همچنین «رویه قضایی استان مورد هدف در خصوص جرم تخریب مال مشترک تا چه میزان با رأی وحدت رویه شماره ۱۰ به تاریخ ۱۳۵۵/۰۷/۲۱، هم‌سویی دارد؟». در راستای پاسخ به سؤالات پیش گفته، کوشش شده است عملکرد رویه قضایی استان مورد نظر در قبال جرائم یادشده به شیوه تحلیلی-توصیفی و از طریق بررسی آرای گردآوری شده، تا حدی روشن شود. یافته‌های به‌دست آمده در پژوهش حاضر، نشانگر این حقیقت است که وضعیت رویه قضایی استان تهران طی یک دهه اخیر در خصوص ارتکاب جرم تصرف عدوانی از سوی یکی از شرکا در مال مشاع، مطلوب ارزیابی نمی‌شود. افزون‌بر این، با توجه به رأی وحدت رویه صادرشده، رویه قضایی این استان در قبال جرم تخریب مال مشترک نیز در برخی از موارد فاقد هم‌سویی لازم با این رأی است.

کلیدواژه‌ها: تخریب، تصرف عدوانی، رویه قضایی استان تهران، قانون مجازات اسلامی، مال مشاع.

مقدمه

از دهه‌ها پیش، حقوق کیفری ایران با رویکرد یکسانی در ارتباط با مسئله تحقق یا عدم تحقق جرائم ارتكابی علیه مال مشاع، روبرو نبوده؛ بلکه همواره میان حقوق دانان و نیز قضات محترم، دو دیدگاه متضاد مطرح است. براساس نگرش برخی، از آنجایی که کلیه اجزای این مال به تمامی مالکان تعلق دارد، رفتار مجرمانه هریک از آن‌ها در مال مورد نظر، جنبه کیفری نخواهد داشت؛ زیرا دخل و تصرف در قالب یکی از جرائم علیه اموال و مالکیت، به منزله اقدام در مال خود به حساب می‌آید. در مقابل، برخی بر این نگرش تکیه زده‌اند که هریک از مالکان در کل مال مورد بحث، حقی مشترک دارند. به بیان روشن‌تر، تسلط یکی از شرکا بر جزئی از مال مورد نظر، به معنای نفی سلطه شریک دیگر در همان جزء نیست. بر این اساس، عنصر «اشاعه» مانعی برای تحقق شرط «تعلق مال به غیر»، شناخته نمی‌شود.

باوجوداین، شاید آنچه بیش از گرایش به یکی از دو نگرش یادشده، باید در اولویت قرار گیرد، در نظرگرفتن رویکرد مقنن و استخراج تفسیری منطبق بر منطق از یک سو و توجه به آرای وحدت رویه صادرشده از جانب دیوان عالی کشور از سوی دیگر، نسبت به این معضل است. در این راستا، در سال‌های اخیر پژوهش‌هایی در جهت بررسی امکان سنجی تحقق جرائم علیه اموال و مالکیت درباره مال مشترک ارائه شده است؛^۱ اما پژوهشی که درصدد کشف منظور قانونگذار در قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۱۳۹۲ برآید و در عین حال رأی وحدت رویه صادرشده درخصوص تحقق بزه تخریب نسبت به این مال را مورد توجه قرار دهد، عملکرد رویه قضایی استان تهران را در دهه گذشته بررسی کند و آن را با دو مؤلفه یادشده تطبیق دهد، تاکنون صورت نپذیرفته است. بی تردید می‌توان مدنظر قراردادن مسائل اخیر را از نوآوری‌های این نوشتار دانست. افزودنی است،

۱ در این زمینه می‌توان به مقالات «تحقق جرم تصرف عدوانی شریک در ملک مشاع» به قلم احمدرضا موسوی در سال ۱۴۰۰، «بررسی امکان تحقق جرم علیه اموال مشاع توسط شریک» به قلم محمد باقری کمارعلیا و ناصر نصرتی صدقیانی در سال ۱۳۹۵ و «مفهوم مالکیت مشاع در تحقق جرائم علیه اموال» به قلم حسن پوربافرانی، کامران محمودیان اصفهانی و محمود الممیر در سال ۱۳۹۳، اشاره کرد.

پرهیز از بیان مباحث صرفاً نظری و توجه حداکثری به آرای قضایی، از ویژگی‌های اصلی پژوهش حاضر به‌شمار می‌آید.

نوشتار پیش‌رو با تمرکز بر رویه قضایی یک دهه اخیر استان تهران در خصوص تحقق دو جرم تصرف عدوانی و تخریب نسبت به مال مشاع، در ابتدا با این پرسش‌ها روبرو است که «واکنش قانونگذار در قانون مجازات اسلامی کنونی در ارتباط با تحقق جرم تصرف عدوانی علیه این مال چیست؟»، «رویکرد دیوان عالی کشور در قبال تحقق بزه تخریب نسبت به مال مزبور چگونه است؟»، «آیا در مورد ارتکاب دو جرم تصرف عدوانی و تخریب از سوی یکی از شرکا، واکنش یکسان اتخاذ شده است؟». افزون بر این، پرسش اساسی دیگری مطرح می‌شود که «عملکرد رویه قضایی استان تهران نسبت به ارتکاب جرائم یادشده از جانب احدی از شرکا در دهه‌ای که گذشت، چگونه بوده است؟».

برای پاسخ به پرسش‌های یادشده، ابتدا پیشینه‌ای هرچند مختصر از امکان‌سنجی مسئولیت کیفری مالکان مال مشترک در قبال ارتکاب دو جرم تصرف عدوانی و تخریب، با در نظر داشتن تحولات صورت گرفته در قوانین کیفری و رویه قضایی، بیان می‌گردد. در ادامه، رویه قضایی استان تهران در ارتباط با جرائم مورد نظر از طریق ذکر دادنامه‌های گردآوری شده و با بیان مستندات و ادله ابرازی آنان، شناسایی می‌شود. در نهایت، عملکرد رویه قضایی این استان نسبت به جرائم یادشده، مورد سنجش قرار گرفته و تا حد امکان، روشن می‌گردد.

۱. پیشینه تحقق جرائم تصرف عدوانی و تخریب در قبال مال مشاع

ارتکاب دو بزه تصرف عدوانی و تخریب از سوی یکی از شرکا در مالی که میان آن‌ها مشترک است، به‌طور خاص پیشینه‌ای در فقه اسلامی ندارد. با توجه به این مسئله، مختصری از سابقه امکان‌سنجی تحقق دو عنوان مجرمانه ذکرشده در حقوق موضوعه ایران، ارائه می‌گردد.

صرف نظر از اختلافات دیرین حقوق دانان که ظاهراً نمی‌توان شاهد گام‌های مثبت ایشان در جهت ارائه راهکاری سنجیده در این زمینه بود، نگاهی مختصر به قوانین کیفری و آرای صادرشده، مفید به نظر می‌آید. به‌طور کلی قانون مجازات عمومی مصوب سال

۱۳۰۴، در واکنش به امکان‌سنجی تحقق بزه‌های تصرف عدوانی و تخریب نسبت به مال مشاع، سکوت کرد.^۱ این سکوت، شاید مساوی با عدم تحقق رکن قانونی ارتکاب این جرائم از سوی مالکان مال مورد نظر بوده است. به عبارت دیگر، احتمالاً مقنن آن زمان، ضامن مدنی مندرج در ماده ۵۸۲ قانون مدنی را درباره این مسائل، کافی می‌دانست.

در همین راستا، شواهد موجود نشان می‌دهد که رویه قضایی آن دوران، در قبال عدم تحقق بزه تخریب مال مشترک، که ظاهراً با مفاد قانون یادشده انطباق داشته است. به موجب آرای شماره ۱۹۰۳ - ۱۳۱۶/۰۸/۲۴، ۱۵۳۳ - ۱۳۲۰/۰۵/۲۹، ۱۸۹۹ - ۱۳۲۰/۰۶/۰۴ و ۲۳۹ - ۱۳۲۹/۰۱/۲۰ که مرجع صدور همگی آن‌ها دیوان عالی کشور بود، تخریب این مال فاقد وصف کیفری تلقی می‌شد (متین‌دفتری، ۱۳۳۰: ۴۸). همچنین شعبه ۵ دیوان مذکور در رأی شماره ۲۸۱۳ - ۱۳۱۹/۰۷/۳۰، بر مفهوم آرای یادشده تأکید داشت (بروجردی عبده، ۱۳۸۳: ۱۰-۹). در همین رابطه، شعبه ۲ دیوان مزبور در آرای شماره ۱۶۷۴/۱۱ - ۱۳۲۹/۰۳/۰۹، ۷۷۳ - ۱۳۲۹/۰۳/۲۰، ۱۷۴۱/۲۲ - ۱۳۲۹/۱۰/۳۰ و ۱۷۳۱/۱ - ۱۳۲۹/۱۱/۲۹، با الهام از مضمون آرای پیشین، تخریب مال مزبور را از سوی یکی از شرکا مجرمانه ندانست (امین‌پور، ۱۳۳۰: ۱۶۰؛ متین‌دفتری، ۱۳۳۰: ۴۸).

باین حال، پافشاری مقنن و رویه قضایی حاکم، بر محقق ندانستن بزه تخریب علیه مال مشاع، دیری نپایید. چنان‌که در دهه ۵۰ شمسی، هیئت عمومی دیوان عالی کشور در رأی وحدت رویه شماره ۱۰ به تاریخ ۱۳۵۵/۰۷/۲۱، تحقق بزه تخریب توسط یکی از شرکا نسبت به این مال را به صراحت پذیرفت و به اختلاف نظرهای در این زمینه پایان داد. بر این اساس رأی وحدت رویه مذکور اشعار می‌دارد: «به طوری که از اطلاق و عموم ماده ۲۶۲ قانون کیفر عمومی مستفاد می‌گردد، ارتکاب اعمال مذکور در آن ماده در صورتی که مقرون به قصد اضرار و یا جلب منافع غیرمجاز با سوءنیت باشد قابل تعقیب و مجازات است، هر چند مالکیت اموال موضوع جرم مشمول ماده فوق به طور اشتراک و اشاعه باشد. این رأی طبق ماده واحده‌ی قانون وحدت رویه‌ی مصوب سال ۱۳۲۸ در موارد مشابه، لازم‌الاتباع است» (امور تدوین، تنقیح و انتشار قوانین و مقررات، ۱۳۹۸: ۱۷۷).

۱ ر. ک. به: مواد ۲۵۰ تا ۲۶۴ قانون مجازات عمومی مصوب سال ۱۳۰۴.

در این زمینه، با آنکه برخی از حقوق دانان و محققان بر تعمیم حکم مندرج در رأی مذکور به سایر جرائم علیه اموال و مالکیت از طریق اخذ وحدت ملاک، تأکید دارند (آقای نیا و رستمی ۱۳۹۷: ۷۰ و ۱۷۲؛ حبیب زاده و کوهی اصفهانی، ۱۳۹۱: ۱۰۹؛ منصورآبادی، ۱۳۸۲: ۱۲۵؛ درویش، ۱۳۸۴: ۷۹؛ المیر و محمودیان اصفهانی، ۱۳۹۱: ۶۴)، اما به نظر می رسد که پذیرش تحقق بزه تخریب علیه مال مشترک به معنای تغییر رویه نبوده؛ بلکه احتمال مستثنی بودن جرم انگاری آن از سوی دیوان عالی کشور وجود دارد.

توضیح آنکه توجه به ماهیت برگشت ناپذیر فعل مادی مرتکب و در نتیجه، اطلاق حکم مندرج در رأی مذکور، اختصاص رأی یادشده به بزه تخریب در مورد مال مورد بحث را آشکار می سازد. به علاوه، منع تسری حکم مطلق این رأی به سایر جرائم علیه اموال و مالکیت، در تقابل با حقوق شریکی که در جایگاه متهم است، قرار نمی گیرد و ضرر او را در پی ندارد. در همین راستا، برخی از حقوق دانان بر این نگرش، مهر تأیید زده اند (میرمحمدصادقی، ۱۳۹۲: ۱۹۳؛ کوشا، ۱۳۹۰: ۱۳۱؛ پوربافرانی و دیگران، ۱۳۹۳: ۳۶ و ۴۰؛ الهی منش و مرادی اوجقاز، ۱۴۰۰: ۱۷۲).

با عبور از این چالش، در قوانین کیفری تصویب شده بعد از پیروزی انقلاب اسلامی، ظاهراً عدم وجود نصّ قانونی در قبال رفتارهای مجرمانه مالکان مال مشاع، حقیقتی انکارناپذیر است. در این راستا، ماده ۱۳۴ قانون مجازات اسلامی، ذیل مبحث چهارم تعزیرات مصوب سال ۱۳۶۲ و ماده ۶۹۰ قانون مجازات اسلامی، ذیل دفتر پنجم تعزیرات مصوب سال ۱۳۷۵ (اصلاحی سال ۱۳۹۹)، چیزی جز تداوم فقدان وصف کیفری ارتکاب تصرف عدوانی در این مال را نشان نمی دهد. باین حال، برخی شواهد موجود، نمایانگر عدول رویه قضایی از نظر مقنن در قوانین اخیرالذکر است. برای نمونه، دادنامه شماره ۹۴۷ - ۱۳۷۴/۱۰/۲۵ در خصوص مزاحمت و ممانعت از حق و دادنامه شماره ۱۲۳ - ۱۳۸۳/۰۱/۳۰ درباره تصرف عدوانی که هر دو از شعبه ۷ دادگاه تجدیدنظر استان تهران

صادر شده‌اند، حکایت از تحقق این جرائم در مال مزبور دارند (باقری کمارعلیا و نصرتی صدقیانی، ۱۳۹۵: ۱۶۸-۱۶۹).^۱

افزودنی است، اداره حقوقی قوه قضائیه در نظریات مشورتی ۷-۲۲۷۶ مورخ ۰۶/۱۹/۱۳۶۲، ۷-۷۵۹۹ مورخ ۱۳۷۲/۱۰/۲۶ و ۷/۳۹۰۷ مورخ ۱۳۸۴/۰۶/۱۳، برخلاف اراده مقنن در قوانین یادشده، تصرف عدوانی یکی از شرکا در این مال را جرم تلقی کرده است (مرکز مطبوعات و انتشارات قوه قضائیه، ۱۳۹۷: ۱۱۵ و ۱۱۷؛ شهری و ستوده جهرمی، ۱۳۷۳: ۵۰؛ خدادی، ۱۳۹۹: ۲۵۰-۲۵۱).

سکوت قوانین مورد بحث در قبال امکان سنجی تحقق جرائم علیه مال مشترک تا پیش از به تصویب رسیدن قانون مجازات اسلامی سال ۱۳۹۲، همچنان برقرار بود. با تصویب قانون مذکور، رویکرد مقنن در قبال رفتارهای مالکان این مال، تغییر معناداری داشت. آن گونه که در عوض تأکید بر عنصر اختلاف برانگیز «تعلق مال مشاع به خود یا تعلق آن به غیر»، سخن از معیاری به میان آورد تا در جهت پایان دادن به اختلافات دیرین، راهگشا باشد. این معیار را که می‌توان با عنوان ملاک «میزان سهم»، نام نهاد، در ماده ۲۷۷ این قانون تجلی یافته است. ماده اخیرالذکر اشعار می‌دارد: «هرگاه شریک یا صاحب حق، بیش از سهم خود سرقت نماید و مازاد بر سهم او به حد نصاب برسد، مستوجب حد است». اندکی مذاقه در این ماده گویای آن است که سیاست مقنن، نشان از تحولی بنیادین در عرصه چگونگی تحقق جرم سرقت از مال مزبور دارد. آن گاه که با مدنظر قرار دادن مؤلفه «لزوم اسلامی شدن قوانین»، مندرج در اصل ۴ قانون اساسی، از نگرش بینابینی فقها در خصوص سرقت از مال مورد نظر، اثر پذیرفته است.

۱ افزون بر دادنامه‌های مذکور، به نظر می‌رسد در اوایل دهه نود شمسی، شعب دادگاه‌های تجدیدنظر استان تهران، رویه متفاوتی را در قبال تحقق این بزه در پیش گرفته بودند. در این راستا، شعبه ۵۵ دادگاه تجدیدنظر ضمن نقض دادنامه صادرشده از شعبه ۱۱۲۴ دادگاه عمومی جزایی به شماره ۱۰۳۴ مورخ ۱۳۹۰/۰۸/۳۰، بر عدم تحقق بزه تصرف عدوانی علیه مال مشاع، تأکید دارد. در مقابل، شعبه ۵۸ دادگاه تجدیدنظر ضمن تأیید دادنامه صادرشده از شعبه ۱۱۵۲ دادگاه عمومی جزایی به شماره ۰۰۲۲۹ مورخ ۱۳۹۱/۰۲/۳۱، بر تحقق این بزه نسبت به مال مذکور نظر دارد (مرکز استخراج و مطالعات رویه قضایی کشور، ۱۳۹۳: ۲۸-۲۹).

تردیدی نیست که عدم تمایز میان جرائم علیه اموال و مالکیت و نیز عدم برتری آن‌ها نسبت به یکدیگر، لزوم به کارگیری تفسیری منطقی را بیش از پیش، مشخص می‌سازد. در این راستا، به نظر می‌رسد مقنن در قانون مجازات اسلامی کنونی، از «میزان سهم هریک از شرکا» سخن گفته و احتمالاً بر فقدان وصف کیفری در صورت ارتکاب یکی از جرائم علیه مال مشاع از سوی مالکان تا میزان سهم، نظر دارد. در صورت پذیرش این تفسیر، به نظر می‌آید قانونگذار به کلیه اختلافات موجود در خصوص چگونگی تحقق هریک از جرائم موصوف از جمله بزه تصرف عدوانی نسبت به مال مورد نظر، خاتمه داده است.

تنها مسئله باقی مانده، ابهام در اعتبار یا عدم اعتبار رأی وحدت رویه شماره ۱۰ در قبال تحقق جرم تخریب مال مشاع است. در این خصوص از یک سو این نگرش در مرکز توجه است که رأی مذکور با وجود تصویب قوانین کیفری بعد از پیروزی انقلاب اسلامی، همچنان پابرجا است. مهم ترین ثمره این نگرش، تحقق جرم مذکور نسبت به این مال در هر صورت است. به بیان روشن تر، تفاوتی ندارد که شریک تا میزان سهم خود یا بیش از آن، مال مورد نظر را از بین ببرد. از سوی دیگر، می‌توان قائل به این شد که رأی وحدت رویه مورد بحث، باتوجه به قوانین کیفری مصوب بعد از صدور رأی مزبور، بی اعتبار گردیده است. توضیح آنکه قانون مجازات اسلامی ذیل مبحث چهارم تعزیرات، مصوب سال ۱۳۶۲^۱ و نیز قانون مجازات اسلامی ذیل دفتر پنجم تعزیرات، مصوب سال ۱۳۷۵^۲ ظاهراً بر عدم تحقق جرائم ارتكابی علیه مال مشترك نظر داشته و در نتیجه تخریب این مال نیز از دایره قلمرو نظر قانونگذار در زمان حاکمیت این دو قانون، خارج نبوده است. اما با تصویب قانون مجازات اسلامی در سال ۱۳۹۲، تخریب مال مورد نظر همچون سایر جرائم علیه اموال و مالکیت، براساس تفسیری که پیش تر بیان شد، با معیار قراردادن آخرین اراده مقنن، تنها در صورت ارتکاب تا میزان سهم، فاقد هر گونه وصف کیفری است.

در هر حال، اگرچه کاربست سیاست کیفری واحد، مطابق تفسیر برداشت شده از نگرش اخیر قانونگذار در خصوص کلیه افعالی که علیه مال مشترك ارتکاب می‌یابند، ظاهراً

۱ مواد ۱۲۶ تا ۱۳۳.

۲ مواد ۶۷۵ تا ۶۸۹.

منطقی بوده و ضروری است، اما با در نظر گرفتن مؤلفه نوع رفتار ارتكابی شریک در این بزه، رأی وحدت رویه درخصوص تحقق مطلق این جرم، استثنا بوده و به نظر می‌رسد همچنان معتبر و برای محاکم کیفری لازم‌الاتباع است. با این نگرش، عملکرد رویه قضایی دهه اخیر استان تهران درباره تحقق بزه تخریب مال مشترک با معیار قرارداد این رأی، سنجیده خواهد شد.

۲. آشنایی با رویه قضایی استان تهران در مورد تحقق جرائم تصرف عدوانی و تخریب نسبت به مال مشاع

باتوجه به نوآوری بی‌سابقه مقنن در قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۱۳۹۲ در قبال چگونگی تحقق جرائم علیه اموال و مالکیت نسبت به مال مشاع و نیز گذشت بیش از یک دهه از تصویب آن و با عنایت به رأی وحدت رویه شماره ۱۰ صادرشده از دیوان عالی کشور، در این قسمت به تبیین دادنامه‌های جمع‌آوری‌شده درخصوص بزه‌های تصرف عدوانی و تخریب علیه این مال، پرداخته می‌شود. مهم‌ترین ثمرات تبیین این دادنامه‌ها را می‌توان در شناخت حداکثری عملکرد یک دهه اخیر محاکم کیفری استان تهران و آشکار شدن سیر تحولات رویه قضایی این استان در هریک از دو عنوان مجرمانه یادشده، خلاصه کرد.

۲-۱. بررسی رویه قضایی استان تهران درخصوص تحقق بزه تصرف عدوانی در مال مشاع

با گسترش روزافزون مالکیت مشاع در کشور، ارتكاب جرم تصرف عدوانی و دیگر جرائم مرتبط از قبیل مزاحمت ملکی و ممانعت از حق در این مال، واقعیتی انکارناپذیر است.^۱ به بیانی دیگر، موضوعی که مورد تصرف، مزاحمت و ممانعت قرار می‌گیرد، ممکن است مالی باشد که میان چند شخص به گونه ارادی یا قهری، مشترک است. ذکر این حقیقت

۱ شاید بتوان دلیل این پدیده را در دهه‌های اخیر، ناشی از افزایش چشمگیر جمعیت و تراکم آن‌ها در شهرهای بزرگ، توسعه روابط اجتماعی، تورم شدید، کاهش درآمدها و در نتیجه کاهش قدرت خرید مستقل شهروندان دانست.

خالی از فایده نیست که تعداد دادنامه‌هایی که در محاکم کیفری در قبال این مسئله به تبریئه یا محکومیت متهم منتهی شده است، به نسبت دیگر جرائمی که علیه مال مورد نظر ارتکاب می‌یابند، به شکل قابل توجهی بیشتر است. به هر حال، سؤالی که در بند پیش‌رو در مرکز توجه قرار دارد این است که وضعیت رویه قضایی استان تهران بعد از تصویب قانون مجازات اسلامی سال ۱۳۹۲ در واکنش به این نوع از رفتار شریک، چگونه است و تا چه میزان با اراده مقنن در این قانون، همسو است؟

با مذاقه در احکامی که نگارندگان در صدد جمع‌آوری آن‌ها برآمده‌اند، می‌توان شاهد دوگانگی رویه قضایی این استان در ارتباط با تصرف عدوانی یکی از شرکا در مال مشترک بود، به گونه‌ای که از طرفی برخی از شعب بر پایه ادله‌ای که عمدتاً قابل دفاع نیستند، بر تبریئه متهم مهر تأیید زده‌اند. در این زمینه، شعبه ۱۰۷۶ دادگاه کیفری دو مجتمع قضایی شهید مدرس، مورخ ۱۳۹۳/۱۲/۲۳، مبنی بر اتهام یک زن و مرد در تصرف یک واحد آپارتمان، بدین صورت که ایشان تنها در سه دانگ واحد ذکر شده سهم بوده‌اند و سه دانگ باقی‌مانده متعلق به شاکی بوده است، بدون توجه به میزان سهم هریک از مالکان و تنها با بیان این مطلب که تفاوتی میان سهم هریک از شرکا وجود ندارد، مشاعی بودن واحد مورد بحث را دستاویزی در جهت برائت متهمان قرار داده است.^۱

۱ دادنامه شماره ۹۳۰۹۹۷۲۱۶۷۶۰۰۹۳۷.

متن دادنامه مورد بحث به شرح ذیل است:

«درخصوص اتهام آقای ا. ح. م. ب. فرزند م.، خانم ف. م. فرزند ا. دائر بر تصرف عدوانی نسبت به یک واحد احدائی در قطعه‌ی ۱۳۲ تفکیک به شماره‌ی ۲۴۵۳ و اتهام آقای ر. ر. دائر بر معاونت در بزه فوق‌الذکر، با عنایت به اینکه حسب مستندات موجود از جمله اظهارات شاکی در جلسه‌ی مورخ ۹۳/۱۲/۲۰ دادگاه، متهمین ردیف ۱ و ۲ به‌نحو اشاعه در عین ملک مورد ادعای تصرف، مالکیت دارند، اگرچه حصه‌ی یکی از مالکان بیش از سایرین باشد و استعلام ثبتی نشان می‌دهد ۳ دانگ ملک متعلق به شاکی و ۳ دانگ دیگر متعلق به مورثین آقای ه. م. از جمله پدر مرحوم متهم ردیف ۱ است و بر همین اساس معاونت نیز مصداق نمی‌یابد تا اتهامی متوجه متهم ردیف سوم شود؛ لذا با عدم احراز بزهکاری، مستنداً به بند الف ماده ۱۷۷ قانون آیین دادرسی کیفری، حکم به برائت متهم‌ها صادر و اعلام می‌گردد. رأی صادره حضوری و ظرف بیست روز قابل اعتراض در محاکم تجدیدنظر ... است.»

این دادنامه در شعبه ۵۸ دادگاه تجدیدنظر استان، به شماره ۹۴۰۹۹۷۰۲۷۰۳۰۰۹۰۳، مورخ ۱۳۹۴/۰۸/۲۰ عیناً مورد تأیید قرار گرفته است.

در همین راستا، شعبه ۵۳ دادگاه تجدیدنظر استان در تاریخ ۱۳۹۴/۰۴/۳۰، درخصوص تصرف متهمان پرونده در مشاعات ساختمان، باتوجه به آنکه مالکیت شاکیان و متهمان حتی در قسمت‌های اختصاصی ساختمان، مشترک بوده است؛ ازاین‌رو، نسبت دادن اتهام را به ایشان با شک و تردید جدی روبرو دانسته و بر براءت آنان تأکید کرده است.^۱ همچنین شعبه ۱۰۱ دادگاه کیفری دو شهرستان اسلامشهر به تاریخ ۱۳۹۸/۰۶/۲۴، دقیقاً بر همین مسئله تمرکز کرده است.^۲

افزون بر این موارد، صادرکنندگان برخی از دادنامه‌ها به دلیل دیگری، بر تفسیر قانون به نفع متهم و در نتیجه تبرئه او تکیه کرده‌اند. برای نمونه، شعبه ۱۹ دادگاه تجدیدنظر استان، مورخ ۱۳۹۵/۱۰/۰۸، درباره تصرف ملک مشاعی به این مسئله اشاره کرده است که

۱ دادنامه شماره ۹۴۰۹۹۷۰۲۶۹۶۰۰۵۳۰.

متن دادنامه مورد نظر بدین شرح است:

«درخصوص تجدیدنظرخواهی آقایان ع. و ع. هر دو نسبت به دادنامه‌ی شماره‌ی ۰۹۴۹ مورخ ۱۳۹۳/۰۹/۲۳ شعبه‌ی ۱۰۵۲ دادگاه عمومی جزایی تهران که به موجب آن هریک از تجدیدنظرخواهان به اتهام تصرف عدوانی (مشاعات) به پرداخت مبلغ هجده میلیون ریال جزای نقدی بدل از حبس به صندوق دولت به علاوه رفع تصرف محکوم شده‌اند. با عنایت به مجموع محتویات پرونده و دفاعیات تجدیدنظرخواهان در طول مراحل دادرسی، اظهارات طرفین به شرح صورت جلسه‌ی مورخ ۱۳۹۴/۰۴/۲۳ این دادگاه توجهاً به وضعیت ملک پ ثبتی ۳۹۴۶/۳۰ واقع در ... و پروانه‌ی ساختمانی شماره ۵۱۱/۱۷۱۶۷ - ۶۱/۸/۲ و پایان کار شماره ۵۱۱/۷۸۵۶ - ۶۵/۱۲/۱۶ شهرداری ... یک خاصه مشاعی بودن پ ثبتی فوق‌الذکر نسبت به مالکیت تجدیدنظرخواهان و تجدیدنظرخواندگان در تمام قسمت‌ها از جمله قسمت‌های اختصاصی (واحدهای تحت تصرفی) من حیث المجموع توجه اتهام وارده را با تردید مواجه ساخته؛ لذا استناداً به مواد ۴۵۵ و ۴ قانون آیین دادرسی کیفری اخیرالتصویب، رأی تجدیدنظر خواسته را نقض و تجدیدنظرخواهان را از اتهام انتسابی تبرئه می‌نماید. رأی صادره قطعی است.»

۲ دادنامه شماره ۹۸۰۹۹۷۲۸۸۶۱۰۱۲۳۸.

متن دادنامه مذکور به قرار ذیل است:

«درخصوص اتهام آقای ف. ش. ت. فرزند م. متولد ۱ آزاد به قید معرفی کفیل دایر بر تصرف عدوانی، دادگاه باتوجه به اظهارات شاکی که دلالت بر شراکت او و متهم در مالکیت ملک متنازع‌فیه به نحو اشاعه دارد. دادگاه مستنداً به ماده ۱۲۰ قانون مجازات اسلامی به لحاظ تردید در وقوع جرم حکم براءت متهم را صادر می‌نماید. رأی صادره حضوری و ظرف بیست روز پس از ابلاغ، قابل تجدیدنظرخواهی در محاکم محترم تجدیدنظر ... می‌باشد.»

لازم به ذکر است که این دادنامه در شعبه ۲۳ دادگاه تجدیدنظر استان، به شماره ۹۹۰۹۹۷۰۲۲۲۳۰۰۰۹۵، مورخ ۱۳۹۹/۰۱/۲۴ صریحاً نقض شده است.

حتی با تعیین حدود میزان سهم هریک از شرکا نیز نمی‌توان او را مالک محل مشخصی از ملک مورد بحث دانست.^۱ تکیه بر این استدلال که خود می‌تواند نوعی مغلطه باشد، تنها به دادنامه‌هایی که از نظر تاریخی به زمان تصویب قانون مجازات اسلامی سال ۱۳۹۲ نزدیک هستند، محدود نیست؛ بلکه برخی از دادنامه‌های اخیرالصدور، بر این استدلال تأکید کرده‌اند. برای نمونه، شعبه ۱۰۱ دادگاه عمومی بخش رودبار قصران در تاریخ ۱۴۰۲/۰۳/۲۲، در خصوص تصرف عدوانی یکی از شرکا در زمین مشاعی بدون داشتن هرگونه مجوز قانونی، بر این مطلب تأکید کرده است که مالکیت هریک از شرکا در کل مال مشاع و در جزء جزء آن گسترده است و قبل از تقسیم، نمی‌توان گفت که هر قسمت متعلق به کدامین شریک است، از این رو، قضیه مورد بحث، فاقد وصف کیفری و متضمن ضمان مدنی به شمار می‌آید.^۲

۱ دادنامه شماره ۹۵۰۹۹۷۰۲۲۱۹۰۱۲۰۹.

متن دادنامه مورد بحث به شرح ذیل است:

«در خصوص تجدیدنظرخواهی ح. م. نسبت به دادنامه‌ی شماره ۶۸۲ مورخ ۹۳/۰۷/۲۹ صادره از شعبه‌ی ... مبنی بر صدور حکم بر محکومیت تجدیدنظرخواه به اتهام تصرف عدوانی ملک مشاعی موضوع شکایت م. م. متهم موصوف به پرداخت ده میلیون ریال جزای نقدی بدل از ۹۱ روز حبس و رفع تصرف از عرصه‌ی تصرفی اصدار یافته، باتوجه به محتویات و مندرجات پرونده و با مطالعه‌ی لایحه‌ی اعتراضیه‌ی تقدیمی، نظر به اینکه دادنامه‌ی مذکور از جهت بررسی موضوع به هیئت پنج نفره‌ی کارشناسان دادگستری ارجاع گردیده و نهایتاً هیئت باتوجه به اینکه پلاک متنازع‌فیه دارای مالکان مشاعی متعدد است، حقی با فرض انجام تحدید حدود و مشخص شدن مساحت و ابعاد ... قبل از تفکیک و انتقال رسمی مقدار خریداری‌شده‌ی شاکی، از نظر مقررات ثبتی نمی‌توان مشارالیه را مالک قسمتی مفروز و محلی معین از پلاک مرقوم قلمداد نمود که نظریه‌ی مذکور مصون از اعتراض طرفین قرار گرفته، با وصف تشکیل جلسه‌ی رسیدگی و استماع اظهارات طرفین و تطبیق آن با محتویات پرونده، دادنامه‌ی مذکور مخدوش بوده و در این مرحله از رسیدگی، دلایل و مستندات کافی و اقناع وجدان قضایی بر محکومیت مذکور وجود نداشته؛ فلذا اعتراض را وارد دانسته، باتوجه به اصل ۳۷ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و مستنداً به مفهوم بند ۴۵۰ ماده ۴۵۵ و وحدت ملاک از بند ب ماده ۴۵۵ قانون مذکور، ضمن نقض دادنامه‌ی مورد اعتراض، حکم بر برائت تجدیدنظرخواه صادر و اعلام می‌نماید این رأی براساس موازین قانونی قطعی است.»

۲ دادنامه شماره ۱۴۰۲۹۱۳۹۰۰۳۴۷۵۶۱۵.

متن دادنامه مورد نظر بدین شرح است:

«در خصوص اتهام آقای م. ر. ک. فرزند ف. متولد ۱۳۶۰ آزاد با التزام به حضور با تعیین وجه التزام با وکالت آقایان ش. د. و م. س. ن. دائر بر تخریب و تصرف عدوانی موضوع شکایت خانم ف. پ. و ف. آقا ا. ف. هر دو با وکالت خانم ن.

به علاوه، از جانب شعبه ۱۰۲ دادگاه کیفری دو شهرستان رباط کریم به تاریخ ۱۴۰۰/۰۳/۰۵، دادنامه‌ای صادر شده که بسیار بحث‌برانگیز است. دادنامه موصوف بر این استدلال استوار شده است که درمورد شریک متصرف، نمی‌توان قائل به وصف کیفری مجرمانه تصرف عدوانی شد، بدین خاطر که او در تمامی اجزای مال مشاعی، مالکیت دارد. البته این قاعده، منحصر به فقدان شرط «تعیین تکلیف توسط قوه قهریه» شده است. به عبارت دیگر، زمانی که دادگاه سهم هریک از شریکان در این مال را مشخص کرده و به آن‌ها حکم کند که از مال مزبور خلع ید کنند، تداوم تصرف برخی از آن‌ها در مال یادشده فاقد وصف کیفری نیست. درهرحال، دادنامه موصوف به دلیل آنکه رفتار شریک را در ابتدا به جهت حالت اشاعه حاکم، فاقد وصف کیفری فرض کرده، قابل تأمل است.

ن. بدین شرح که حسب اظهار شکات از مالکان رسمی مشاعی قطعه‌ی زمین تحت پلاک ثبتی ۶۱۰ ... می‌باشند. اخیراً متهم موصوف بدون مجوز قانونی اقدام به تصرف ملک ایشان کرده است که در مقابل طی تحقیق از متهم ضمن انکار اتهام انتسابی بیان داشته پدرش مرحوم ف. ر. ک. از مالکان مشاعی ملک مذکور بوده که پس از فوت قهرراً به وی منتقل شده و مالک مشاع می‌باشد که استعلام ثبتی صورت گرفته، دلالت بر مالکیت شکات و پدر متهم به نحو اشاعه است. علی‌ای حال، نظر به اینکه مالکیت در مال مشاعی شامل تمام ملک و به صورت جزء به جزئی می‌باشد و تا زمانی که تقسیم صورت نگرفته، نمی‌توان ادعا کرد قسمت مشخصی از ملک در حصه اختصاصی می‌باشد، علی‌ای حال، نظر به اینکه تصرفات متهم با ادعای مالکیت و به صورت مشاع می‌باشد؛ لذا موضوع فاقد وصف عدوان می‌باشد و صرفاً اختلاف مدنی متصور است. مستنداً به اصل ۳۷ قانون اساسی، حکم برائت صادر و اعلام می‌گردد. رأی صادره ظرف مهلت بیست روز پس از ابلاغ، قابل تجدیدنظرخواهی در دادگاه محترم تجدیدنظر ... می‌باشد.

افزون بر دادنامه مذکور، برای مطالعه بیشتر در این زمینه، ر. ک. به: دادنامه شماره ۱۴۰۲۹۱۳۹۰۰۱۹۴۴۰۶۰۳.

۱ دادنامه شماره ۱۴۰۰۹۱۳۹۰۰۰۲۵۴۴۸۰۰.

متن دادنامه مذکور به قرار ذیل است:

«درخصوص اتهام آقای ع. ا. ا. فرزند م. و ا. تحت قرار کفالت دایر بر تصرف عدوانی موضوع شکایت آقای ا. ع. م. ب. به وکالت از شکات خانم‌ها ل. و ل. م. و آقایان ا. و م. ع. و م. همگی م. باتوجه به شکایت شاکی و گزارش مرجع انتظامی و روگرفت اسناد و مدارک ارائه شده توسط شاکی و صورت جلسه‌ی مورخه‌ی ۱۳۹۵/۰۵/۲۷ و همچنین صورت جلسه‌ی ۱۳۹۵/۰۶/۰۱ مبنی بر اجرای حکم خلع ید و صورت جلسه‌ی مورخه‌ی ۱۳۹۴/۰۲/۲۹ و اظهارات و دفاعیات بلااثر وکیل متهم نزد این دادگاه، ضمن بیان اینکه هرچند تنازع بر سر ملک مشاعی می‌باشد و اینکه مالکیت افراد درمورد املاک با ماهیت مشاعی به نحو اشاعه است و جزء جزء محل می‌تواند برای مالکان مشاعی باشد و نمی‌توان مالک مشاعی را متصرف عدوانی دانست؛ لکن این بیان زمانی تقویت می‌یابد که توسط قوه قهریه، تعیین تکلیف نشده باشد. به عبارت دیگر، نمی‌توان سوءنیت مالک مشاعی را احراز نمود، مگر اینکه توسط دادگاه تعیین تکلیف شده باشد و در مانحن فیه

از طرف دیگر برخی از شعب قضایی، رفتار شریک را با استناد به ماده ۶۹۰ ق.م.ا.ت. مصوب سال ۱۳۷۵ محکوم کرده‌اند. در این زمینه، شعبه ۱۰۳۳ دادگاه کیفری دو مجتمع قضایی شهید قدوسی، مورخ ۱۳۹۴/۰۸/۱۱، قرار دادن کباب‌پز را در مشاعات ساختمان تصرف عدوانی دانسته است، بدون آنکه به اندازه این وسیله، میزان مساحت کل مشاعات و نیز میزان سهم شریک در قسمت‌های مشاعی توجهی کند.^۱

در همین راستا در پرونده‌ای مشابه، شعبه ۱۰۸۲ دادگاه کیفری دو مجتمع قضایی شهید مدرس در تاریخ ۱۳۹۴/۱۱/۲۸، درمورد قرارداد دادن یخچال، ماشین لباس‌شویی و طناب رخت در مشاعات ساختمان از سوی یکی از مالکان با ایراد پیش‌تر گفته‌شده روبرو است.^۲

هرچند دادگاه رأی صادر نموده تا سهم هریک از مالکان به صورت مفروز مشخص شده باشد؛ لکن رأی دادگاه خطاب به طرفین بوده که باید از ملک مشاعی خلع ید نمایند و متهم به این رأی دادگاه عمل ننموده که این خود مبرز سوءنیت وی می‌باشد. بزه انتسابی محرز بوده و با استناد به مواد ۲، ۱۰ و ۱۹ از قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ و ماده ۱۱ از قانون کاهش کیفر حبس مصوب ۹۹/۲/۲۳ و ماده ۶۹۰ از قانون مجازات اسلامی بخش تعزیرات و بند ۲ ماده ۳ از قانون وصول برخی از درآمدهای دولت و مصرف آن در موارد معین، حکم بر محکومیت متهم به پرداخت ۹۹۰۰۰۰۰۰ ریال جزای نقدی در حق صندوق دولت با احتساب ایام بازداشت‌شده‌ی قبلی که محاسبه و اعمال آن با واحد اجرای احکام کیفری می‌باشد و رفع تصرف از ملک متنازع‌فیه مشاعی تا زمان صدور حکم افراز سهم از دادگاه صالح حقوقی صادر شود، صادر می‌نماید. رأی صادرشده حضوری بوده و ظرف بیست روز پس از ابلاغ، قابل اعتراض در محاکم تجدیدنظر ... می‌باشد.»

این دادنامه در شعبه ۷۲ دادگاه تجدیدنظر استان، به شماره ۱۴۰۰۶۸۳۹۰۰۰۴۹۹۲۵۲۲، مورخ ۱۴۰۰/۰۴/۱۶ عیناً تأیید شده است.

۱ دادنامه شماره ۹۴۰۹۹۷۲۱۹۰۸۰۰۷۰۱.

متن دادنامه مورد بحث به شرح زیر است:

«درخصوص اتهام ا.ب. فرزند م.دائر بر تصرف عدوانی مشاعات و مزاحمت به شرح کیفرخواست صادره از دادسرای عمومی و انقلاب شعبه ... با بررسی جامع اوراق و محتویات پرونده، شکایت شاکی و اظهارات مطلعین و معاینه محل و تحقیقات دادسرا و اظهارات متهم درخصوص قرار دادن کباب‌پز در مشاعات با احراز بزهکاری متهم و با استناد به ماده ۶۹۰ قانون مجازات اسلامی (تعزیرات) به تحمل ۶ ماه حبس و رفع تصرف عدوانی از محل، محکوم می‌نماید. رأی صادره حضوری ظرف مهلت بیست روز پس از ابلاغ، قابل اعتراض در محاکم تجدیدنظر ... است.»

این دادنامه در شعبه ۳۸ دادگاه تجدیدنظر استان، به شماره ۹۵۰۹۹۷۰۲۲۳۸۰۱۰۰۵، مورخ ۱۳۹۵/۰۷/۲۸ عیناً تأیید شده است.

۲ دادنامه شماره ۹۴۰۹۹۷۲۱۶۶۵۰۱۲۷۸.

سؤال اصلی این است که آیا حجم وسایل یادشده از میزان سهم شریک در مشاعات ساختمان بیشتر است؟ در صورت دادن پاسخ منفی به سؤال قبل، پرسش دیگری که در این زمینه به ذهن خطور می‌کند این است که کیفری کردن چنین مسائلی، چگونه قابل توجیه است؟

افزون بر موارد یادشده، این مسئله در دادنامه‌های اخیرالصدور نیز به چشم می‌خورد. برای نمونه، شعبه ۱۰۴ دادگاه کیفری دو دادگستری شهرستان شهرری به تاریخ ۱۴۰۱/۱۰/۲۶، درخصوص تصرف بخشی از محوطه مشاعی آپارتمان با قرارداد یک دستگاه یخچال‌فریزر که به وسیله میله‌های فلزی برای جلوگیری از سرقت آن به دیوار متصل شده بود، حکم به محکومیت او صادر کرد.^۱ پرسشی که درخصوص این پرونده

متن دادنامه موردنظر بدین شرح است:

«درخصوص اتهام آقای ف. ج. دایر بر تصرف عدوانی و ایجاد مزاحمت ملکی، موضوع شکایت آقای ح. ط. د. ا. با عنایت به شکایت شاکی و دلایل منعکس در قرار مجرمیت و کیفرخواست صادره از دادرسی ناحیه ۴ شعبه ۴ ... و اقرار متهم در جلسه دادگاه، ارتکاب بزه انتسابی از نظر دادگاه محرز و مسلم می‌باشد؛ لذا دادگاه به استناد ماده ۶۹۰ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۵ و ۸۶ و ۸۳ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ متهم را به پرداخت نه میلیون ریال جزای نقدی بدل از حبس ماهه در حق صندوق دولت و رفع تصرف و مزاحمت معنونه در حق شاکی محکوم می‌نماید. رأی صادره حضوری و ظرف بیست روز پس از ابلاغ، قابل تجدیدنظرخواهی در محاکم تجدیدنظر ... می‌باشد.»

این دادنامه در شعبه ۲۳ دادگاه تجدیدنظر استان، به شماره ۹۵۰۹۹۷۰۲۲۲۳۰۰۴۴۵، مورخ ۱۳۹۵/۰۴/۰۶ عیناً مورد تأیید قرار گرفته است.

۱ دادنامه شماره ۱۴۰۱۹۱۳۹۰۰۱۴۷۹۶۶۳۴.

متن دادنامه مذکور به قرار ذیل است:

«درخصوص اتهام خانم ا. س. پ. فرزند ج. ۴۹ ساله و با سواد و متأهل و تبعه ۴ ... و فاقد سابقه کیفری و آزاد به قید کفالت دایر بر تصرف عدوانی مال غیرمنقول شامل بخشی از فضای مشاعی پارکینگ آپارتمان مسکونی از طریق قرارداد یک دستگاه یخچال‌فریزر در آن موضوع شکایت (۱) آقای ع. ا. ه. فرزند م. (۲) خانم س. ه. فرزند ع. ا. (۳) خانم م. م. فرزند ک. ع. که پس از طرح در دادرسی عمومی و انقلاب شهرستان ری و صدور قرار منع تعقیب مورخه ۱۴۰۰/۱۰/۱۸ از سوی شعبه پنجم دادرسی و اعتراض شاکی به این قرار، منتهی به صدور قرار جلب به دادرسی، دادگاه با شماره دادنامه ۱۴۰۱/۰۲/۳۰ گردیده، با این توضیح که شکات با طرح شکایت و طی اظهارات بعدی خویش مضموناً عنوان داشته: ... مالک و متصرف دو واحد از آپارتمان مسکونی چهار واحد می‌باشند و مشتکی عنه نیز مالک و متصرف یک واحد از این آپارتمان است و مدت طولانی با قرارداد عاقدانه یک دستگاه یخچال‌فریزر در فضای مشاع پارکینگ بدون رضایت آن‌ها مبادرت به تصرف عدوانی و ایجاد مزاحمت ملکی

تکرار می‌شود این است که آیا شعبه محترم، میزان مساحت محوطه مشاعی و نیز مقدار سهمی را که متهمه در این محوطه دارد، در نظر گرفته است؟ سؤال دیگر آن است که اگر

در این بخش نموده و با وصف تذکرات متعدد از برداشتن آن ممانعت ورزیده ... متهم نیز با حضور در جریان تحقیقات و دادرسی، قراردادن یخچال ادعایی در فضای مشاع پارکینگ را تصدیق نموده و با حضور در جلسه دادرسی مورخه ۱۴۰۱/۱۰/۱۹ اعلام نموده مدت حدود یک‌و‌نیم ماه است یخچال را برداشته. با عنایت به محتویات پرونده و توجه به دلایل موجود از جمله شکایت طرح شده و توضیحات شکات و مفاد اسناد مالکیت آن‌ها و همچنین تحقیقات صورت گرفته به‌وسیله مرجع انتظامی و همین‌طور تصاویر تهیه شده از محل مورد تصرف به‌وسیله متهم (مضبوط در صفحه ۶ پرونده) که طی آن مشاهده می‌گردد یک دستگاه یخچال‌فریزر نسبتاً بزرگ در داخل کارتن خود در گوشه‌ای از محوطه پارکینگ قرارداد شده و حتی با میله‌های فلزی برای آن حفاظ ضد سرقت تعبیه و به دیواره‌ها متصل گردیده و با عنایت به مفاد نظریه کارشناس رسمی دادگستری مورخه ۱۴۰۰/۱۰/۲۸ (صفحات ۶۱ و ۶۲ پرونده) که دلالت بر توجه رفتار مجرمانه به متهم دارد و از نظر دادگاه منطبق با قرائن و شواهد موجود در پرونده است و باتوجه به مفاد اظهارات و اقرار متهم در مرحله تحقیقات و همین‌طور در جلسه دادرسی مورخه ۱۴۰۱/۱۰/۱۹ دادگاه درخصوص قرار دادن یخچال ادعایی در پارکینگ و لحاظ اینکه حسب اوضاع و احوال موجود از جمله استمرار تصرف با وصف تذکر شکات و وجود خصومت قبلی بین طرفین، سوءنیت مجرمانه متهم در ارتکاب عامدانه تصرف، محرز به‌نظر می‌رسد. نهایتاً دادگاه بزهکاری متهم را محرز و مسلم دانسته، با استناد به ماده ۶۹۰ قانون مجازات اسلامی (بخش تعزیرات) و لحاظ مقررات ماده ۱۰۴ اصلاحی قانون مجازات اسلامی و تبصره‌ی الحاق شده به آن (اصلاحی ۹۹) و لحاظ بند ۱۸ قانون مجازات اسلامی (مصوب ۹۹) به‌جهت تأثیر کیفر و تعزیر در اصلاح متهم و جلوگیری از تجری او و تکرار جرم به‌وسیله مشارالیه و با لحاظ اینکه برای این رفتار مجرمانه علاوه بر رفع تصرف و اعاده به وضع سابق، پانزده روز تا شش ماه حبس تعزیری مقرر گردیده و از این‌رو کیفر حبس بزه کمتر از شش ماه است و متهم فاقد سابقه محکومیت کیفری می‌باشد و در نتیجه برابر با مفاد رأی وحدت رویه قضایی شماره ۷۴۶ مورخه ۹۴/۱۰/۲۹ دیوان عالی کشور ناظر بر مجازات‌های جایگزین حبس و ماده ۶۴ قانون مجازات اسلامی (مصوب ۹۲) کیفر حبس نامبرده می‌بایست تبدیل به جزای نقدی جایگزین حبس گردد و با استناد مواد ۶۶ و ۷۰ و بند ۸۳ و بند ۸۶ قانون مجازات اسلامی (مصوب ۹۲) و لحاظ اصلاح مبالغ جزای نقدی مندرج در این مقررات طی تصویب‌نامه‌ی مورخه ۹۹/۱۲/۲۵ هیأت وزیران ناظر بر ماده ۲۸ این قانون، حکم به محکومیت متهم به تحمل یک ماه حبس تعزیری و بعلاوه رفع تصرف عدوانی از طریق خارج نمودن یخچال از فضای مشاع پارکینگ و اعاده به وضع سابق (که حسب ادعای متهم این امر تحقق یافته که در این صورت با احراز این امر توسط قاضی محترم مجری حکم، اجرای این بخش از رأی منتفی بوده و موضوعیت نخواهد داشت) صادر و اعلام می‌نماید و کیفر حبس محکوم را بنا به مقررات فوق و رأی وحدت رویه‌ی مزبور به پرداخت مبلغ ۴۰۰۰۰۰۰ ریال جزای نقدی در حق صندوق دولت به‌عنوان مجازات جایگزین حبس تبدیل و اعلام می‌دارد و بدیهی است چنانچه اجرای کیفر جایگزین حبس به هر علت متعذر و نامقدور شود، کیفر حبس تعیین شده اجرا خواهد شد. حکم محکومیت صادره حضوری بوده و ظرف مهلت ۲۰ روز از تاریخ ابلاغ قابل تجدیدنظرخواهی در محاکم محترم تجدیدنظر ... است.»

میزان قسمتی که توسط متهمه تصرف شده، کمتر از مقدار سهم او در این محوطه باشد، آیا کیفری کردن این مسئله توجیه قانونی دارد؟ درهرحال، به نظر می آید که حکم صادرشده در پرونده های اخیر به دلیل طرح شبهه یادشده، قابل تأمل و نقد است.

در این میان، تعداد قابل توجهی دادنامه از سوی محاکم کیفری صادر شده اند که نه تنها عموماً در بردارنده استدلالی منطقی مبنی بر چرایی تحقق بزه تصرف عدوانی از سوی یکی از شرکا که در مقام متهم است، نیستند؛ بلکه به میزان کل مساحت مشاعات توجهی نداشته و مقدار فضایی را که از جانب شریک مورد تصرف قرار گرفته است، مدّ نظر قرار نداده اند.^۱ البته پوشیده نیست، برخی از دادنامه ها که متأسفانه تعداد آن ها بسیار اندک است از سوی محاکم کیفری صادر شده اند که ظاهراً قضات صادرکننده رأی به میزان مساحت مشاعات، میزان مساحت مورد تصرف قرار گرفته و نیز به مقدار سهمی که متهم در مشاعات دارد، واقف بوده و آن را مدّ نظر قرار داده اند که از این جهت قابل تحسین هستند. در این رابطه، شعبه ۱۰۳۰ دادگاه کیفری دو مجتمع قضایی شهید قدوسی، مورخ ۱۳۹۳/۱۲/۱۱، درباره ساختمانی که تنها دارای دو پارکینگ اختصاصی بوده و متهم با مراجعه به شهرداری و اداره ثبت و نیز با اصلاح صورت مجلس تفکیکی، یک پارکینگ دیگر به مشاعات اضافه کرده و به پارک خودروی خود در آن قسمت اقدام کرده است، درحالی که پارکینگ متعلق به متهم نبوده؛ بلکه به صورت مشترک در تملک کلیه شرکا بوده است، دادگاه باتوجه به تصرف کل پارکینگ مشاعی، حکم به محکومیت شریک صادر کرده است.^۲

۱ ر. ک. به: دادنامه های شماره ۹۳۰۹۹۷۰۲۲۰۵۰۱۵۷۷؛

۹۳۰۹۹۷۲۱۹۰۲۰۱۱۸۳؛

۹۴۰۹۹۷۲۱۸۱۵۰۰۳۸۳؛

۹۴۰۹۹۷۰۲۱۴۱۰۱۲۷۳؛

۹۴۰۹۹۷۲۱۸۱۷۰۱۵۳۵؛

۹۵۰۹۹۷۰۲۱۴۱۰۰۷۷۱؛

۹۵۰۹۹۷۲۱۶۶۴۰۱۴۳۰؛

۹۸۰۹۹۷۰۲۱۴۲۰۰۲۶۷.

۲ دادنامه شماره ۹۳۰۹۹۷۲۱۹۰۵۰۰۹۰۷.

متن دادنامه مورد بحث به شرح زیر است:

در همین راستا، شعبه ۱۱۸۰ دادگاه کیفری دو مجتمع قضایی قدس در تاریخ ۱۴۰۲/۰۷/۰۵، بر محکومیت یکی از مالکان آپارتمان به دلیل تصرف انباری، شوافزخانه و سرویس بهداشتی تأکید کرده است. آپارتمان مورد بحث دارای هفت واحد تجاری و چهارده واحد مسکونی بوده و متهم که در یکی از این بیست و یک واحد، باشگاه بدنسازی را اداره می‌کند، مشاعات مذکور را تصرف نموده و انباری مشاع را تبدیل به اتاق خواب کرده و به عنوان محل استراحت کارگران استفاده می‌کند.^۱

«درخصوص اتهام آقای ع. م. ا. فرزند د. متولد ۱۳۳۶ آزاد به قید کفالت دائر بر تصرف عدوانی و ایجاد مزاحمت ملکی موضوع شکایت آقای ح. ز. ع. فرزند ح. و خانم س. ش. م. به وکالت از آقایان و خانم‌ها م. س. با مع‌الواسطه‌ای پدرش آقای س. ن.، ا. د. ب. و م. ح. ف. با این توضیح که متهم با پارک کردن خودروی خود در قسمت مشاعی ساختمان که با تعبیه‌ی درب مضاعفاً اینکه موجبات مزاحمت در قسمت ورودی به موتورخانه و تأسیسات ساختمان را فراهم کرده، با این رفتار خویش تصرفات خود را تثبیت نموده است. با این وصف، دادگاه با عنایت به محتویات پرونده و مفاد کیفرخواست صادره از دادسرای ناحیه ۷ شعبه‌ی ... و توجهاً به تصویر مستندات شکات، گزارش مورخ ۹۲/۱۲/۳۰ مرجع انتظامی که مؤید ادعای شاکیان می‌باشد و اسناد مالکیت و صورت‌مجلس تفکیکی و نظریه‌ی کارشناس رسمی دادگستری و دفاعیات غیرموجه متهم و سایر قرائن و امارات موجود در پرونده، بزهکاری نامبرده محرز و مسلم است. النهایه با استناد به ماده ۶۹۰ قانون مجازات اسلامی از کتاب پنجم تعزیرات و با رعایت شق دوم ماده ۳ قانون وصول برخی از درآمدهای دولت و مصرف آن در موارد معین، متهم موصوف را علاوه بر رفع تصرف به تحمل نود و یک روز حبس محکوم و اعلام می‌دارد. رأی صادره حضوری بوده و ظرف بیست روز قابل تجدیدنظر در محاکم محترم تجدیدنظر ... خواهد بود.»

این دادنامه در شعبه ۴۹ دادگاه تجدیدنظر استان، به شماره ۹۵۰۹۹۷۰۲۲۵۰۰۹۸۴، مورخ ۱۳۹۵/۱۰/۲۰ عیناً تأیید شده است.

۱ دادنامه شماره ۱۴۰۲۶۸۳۹۰۰۹۸۴۵۹۶۴.

متن دادنامه موردنظر بدین شرح است:

«... علی‌ای‌حال، با عنایت به شرح مستوفای فوق و نظر به شکایت شاکی، گزارش و تحقیقات ضابطین، تصویر سند رسمی مالکیت شاکی بر یکی از واحدهای مجتمع بیان شده و به تبع آن مالکیت مشاع ایشان بر سایر مشاعات ساختمان و عکس‌های موجود از تصرف متهم بر بخش‌هایی از مشاعات ساختمان به شرحی که ذکر شد و اقرار خود متهم به قراردادن وسایل در مشاعات ساختمان و حتی شب‌خوابی کارگزارانش در محل؛ لذا دادگاه وقوع بزه یادشده و انتساب آن را به نام‌برده ثابت و محرز تشخیص داده و به استناد مواد ۲، ۱۴، ۱۸ و ۱۹، تبصره‌ی ماده ۳۷، مواد ۶۴، ۶۵، ۷۰، ۸۱ و ۱۷۱ و ۱۷۲ و ۲۱۱ قانون مجازات مصوب سال ۱۳۹۲ اصلاحی سال ۱۳۹۹ و جدول تعرفه‌های خدمات قضایی قانون بودجه‌ی سال ۱۴۰۱ و ماده ۶۹۰ قانون مجازات اسلامی کتاب تعزیرات مصوب سال ۱۳۷۵ اصلاحی سال ۱۳۹۹ و مواد ۳۷۴ و ۳۷۵ و ۴۲۷ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب سال ۱۳۹۲ اصلاحی سال ۱۳۹۴ متهم را علاوه بر رفع تصرف از

در مجموع، باتوجه به دادنامه‌های مورد بررسی قرار گرفته، به نظر می‌رسد تصمیمات قضایی در زمینه جرم تصرف عدوانی نسبت به مال مشترک در دهه‌ای که سپری شد، متشتت بوده، آن گونه که برخی از شعب بدون در نظر گرفتن رویکرد جدید قانونگذار در قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۱۳۹۲ و با تکیه بر ادله‌ای نه چندان اقناع کننده در جهت تبرئه یا محکومیت متهم گام برداشته‌اند و ظاهراً تنها در برخی موارد نادر، می‌توان شاهد انطباق احکام صادر شده با دیدگاه مقنن بود.

۲-۲. بررسی رویه قضایی استان تهران در خصوص تحقق بزه تخریب در مال

مشاع

این بند به چگونگی بازخورد رویه قضایی یک دهه اخیر استان تهران در ارتباط با رفتار مخرب یکی از شرکا در مال مشترک، اختصاص یافته است. به لحاظ فراوانی، از میان جرائمی که علیه این مال ارتکاب می‌یابند، جرم تخریب همچون جرم سرقت، کمترین تعداد احکام صادر شده را به خود اختصاص داده است. در هر حال، با بررسی دادنامه‌های مربوطه، تا حدودی روشن خواهد شد که رویه قضایی استان مورد هدف تا چه میزان با نظر دیوان عالی کشور در رأی وحدت رویه شماره ۱۰، انطباق دارد؟

با تتبع در دادنامه‌هایی که از سوی محاکم کیفری این استان درباره تخریب مال مشاع صادر شده‌اند، می‌توان از یک سو به مواردی برخورد که بر تبرئه شریک تأکید شده است. در این زمینه، شعبه ۱۰۱ دادگاه کیفری دو شهرستان فیروزکوه، مورخ ۱۳۹۷/۱۱/۳۰،

مشاعات ملک صدرالاشاره و اعاده‌ی وضع به حال سابق مطابق عکس‌های موجود در این پرونده، به پرداخت جزای نقدی به مبلغ پانزده میلیون ریال به نفع خزانه‌ی دولت جایگزین پانزده روز حبس تعزیری که در صورت عجز از پرداخت، مجازات حبس اجرا خواهد شد، محکوم می‌نماید و متذکر می‌شود چنانچه محکومین از اجرای مفاد حکم تخلف نمایند، برای بار نخست یک‌چهارم تا یک‌دوم به مجازات مورد حکم افزوده خواهد شد و در صورت تکرار، مجازات حبس اجرا می‌گردد. ... رأی صادره حضوری است و ظرف مهلت ۲۰ روز از تاریخ ابلاغ، قابل اعتراض در دادگاه‌های تجدیدنظر ... است.»

گذشته از دو دادنامه فوق‌الذکر، برای مطالعه بیشتر، ر. ک. به: دادنامه‌های شماره ۱۳۲۸، ۹۴۰۹۹۷۲۱۶۷۶۰۵۸۹؛

۹۸۰۹۹۷۲۱۶۷۶۰۵۸۹؛

۱۴۰۲۶۸۳۹۰۰۱۳۲۹۷۳۶۴.

مشمول بر قطع چهار اصله درخت گردوی مشترک - با این ادعای متهم که درختان شکسته بوده، درحالی که کارشناس، قطع این درختان را ضروری ندانسته بود - بر این ادله تکیه زده است که اولاً شاکی و متهم در درختان مقطوع شریک هستند. ثانیاً ماده ۶۷۷ ق.م.ا.ت. مصوب سال ۱۳۷۵ تنها تخریب مال غیر را جرم دانسته و تخریب مال یادشده وصف کیفری ندارد. از این رو، پرونده مورد بحث، صבעه مدنی داشته و لازم است شاکی به جهت مطالبه خسارات وارد شده به مراجع حقوقی رجوع کند.^۱ به طور کلی، به کارگیری ادله مزبور در جهت تبرئه متهم، تنها می تواند ناشی از عدم آگاهی یا به بیان صحیح تر، عدم توجه کافی شعبه محترم به رأی وحدت رویه مورد بحث باشد و از این جهت قابل نقد و تأمل جدی است.

۱ دادنامه شماره ۱۸۳۶/۱۳۴۰/۹۹۷۲۲۱۳۴۰.

متن دادنامه مورد بحث به شرح ذیل است:

«درخصوص پرونده‌ی فوق با این توضیح خانم ص.م. شکایت علیه آقای ا.ف. مطرح می نماید که بدین شرح می باشد: به موجب قرارداد مدنی مورخ ۷۰/۰۲/۱۸ پلاک ثبتی ۱۲۶ اصلی از ۱۵۸ ... شرایط مندرج در قرارداد در اختیار آقای ا.ف. قرار گرفته که نامبرده به بهانه‌ی کهولت سن و بیماری از انجام تعهدات زراعی و باغی پلاک مذکور اظهار خستگی و با کوتاهی در انجام امور محوله موجب ضرر اینجانب و در یک ماه گذشته با قطع ۴ اصله درخت و تخریب ملک مذکور و فروش تنه و تخریب دیوارهای قدیمی و قرار دادن میله‌های فنس و انسداد جوی آب و حریم مربوط به آن و انتقال جوی آبیاری به محل ملک دیگران، عملاً راه عبور و مرور اینجانب را قطع و با ایجاد دیوار پنجاه سانتی، پلاک ثبتی را ضم ملک خود نموده است. ... درخصوص اتهام آقای ا.ف. فرزند م. به شماره ملی ... فاقد سابقه کیفری مؤثر، ا. با قرار قبولی کفالت با و کالت آقای ا.ب. ... درخصوص اعتراض شاکی نسبت به قرار منع تعقیب صادره از شعبه‌ی ... به شماره قرار ... راجع به تخریب درخت و فروش مال غیر با عنایت به این توضیح که طبق قرارداد در صفحه‌ی ۸ پرونده، طرفین مالک مشاعی درخت می باشند که اولاً در ماده ۶۷۷ قانون مجازات اسلامی (تعزیرات)، قانونگذار تخریب ملک دیگری را جرم، مرتکب را مستحق مجازات دانسته و ظهوری در اموال مشترک که مرتکب در آن ذی سهم است، ندارد و اقدامات شریک در مال مشترک به موجب ماده ۵۸۲ قانون مدنی ممنوع و از موارد دعاوی حقوقی است. ... بنابراین هر دو دارای وصف حقوقی می باشد. ... و درخصوص تخریب درخت و فروش مال غیر (درخت)، شاکی جهت مراجعه به مراجع حقوقی جهت مطالبه خسارت ارشاد می گردد. تصمیم دادگاه مستنداً به مواد ۲۷۰، ۲۷۱ و ۲۷۳ قانون آیین دادرسی کیفری بوده و قطعی می باشد. رأی محکومیت، غیابی و ظرف بیست روز از تاریخ ابلاغ قابل واخواهی در این شعبه و سپس ظرف بیست روز، قابل اعتراض در محاکم تجدیدنظر ... می باشد.»

در همین راستا، اخیراً دادنامه‌هایی در برخی از شعب صادر شده‌اند که با کمی تفاوت در استدلال بر تبرئه متهم نظر دارند. برای نمونه، شعبه ۱۰۱ دادگاه کیفری دو بخش جوادآباد در تاریخ ۱۴۰۰/۰۸/۲۷، درخصوص قطع درختان مشترک موروثی به این استدلال دامن زده است که قطع درختان علاوه بر ضرر به شکات، به متهم نیز زیان وارد کرده است و به لحاظ عقلانی، هیچ شخصی به اموال خود ضرر وارد نمی‌کند. ازاین‌رو، نمی‌توان رکن روانی را احراز کرد.^۱

همچنین شعبه ۱۰۲ دادگاه کیفری دو شهرستان رباط کریم به تاریخ ۱۴۰۰/۱۱/۲۱، راجع به تخریب مال مشترک به این مطلب اشاره دارد تا زمانی که این مال تفکیک نشده و تقسیمی صورت نگرفته، نمی‌توان قسمت خاصی از آن را مختص به یکی از شرکا دانست.^۲

۱ دادنامه شماره ۱۴۰۰۹۱۳۹۰۰۱۰۹۱۱۶۷۲.

متن دادنامه موردنظر بدین شرح است:

«... لکن درخصوص شکایت شکات خانم‌ها ۱- ز. ت. فرزند ف. ا. ۲- ف. ر. ک. ا. فرزند ص. ۳- م. ر. ک. ا. فرزند ص. ۴- آقای م. ر. ک. ا. فرزند ص. دائر بر تخریب درختان به این توضیح که شکات محترم ضمن تقدیم شکواییه‌ای به دادگاه بیان داشته‌اند که متهم، اقدام به قطع نمودن درختان در ملکیت ایشان نموده است، با عنایت به این امر که اگرچه متهم ضمن اقرار ضمنی خویش بیان داشته است که من درختان را قطع نموده‌ام؛ لکن نکته‌ی اول آن است که متهم اظهار داشته است که من اقدام به قطع نمودن درختان و شاخه‌های بیهوده و بی‌مصرف نموده‌ام و درختان اصلی و مفید را قطع نکرده‌ام. نکته‌ی دوم آنکه حسب ملاحظه‌ی گواهی حصر وراثت مضبوط در پرونده، خود متهم نیز در کنار شکات پرونده، احدی از مالکان ملک و درختان داخل آن محسوب می‌گردد (شکات و متهم وراثت مرحوم ص. ر. ک. ا. بوده و به‌نحو اشاعه مالک زمین و درختان تلقی می‌گردند). باتوجه به این امر که جهت تحقق بزه تخریب کیفری، متهم می‌بایست قصد اضرار به مالک مال را از طریق ارتکاب تخریب داشته باشد؛ لکن در پرونده‌ی مانحن‌فیه، خود متهم نیز مالک مال تلقی شده و به‌نحو ارتکاب بزه تخریب وارد نمودن ضرر به خود متهم نیز محسوب می‌گردد و به حکم عقل سلیم، هیچ شخصی ارتکاب و انجام ضرر علیه خود را نمی‌پذیرد. فلذا دادگاه دفاع متهم را موجه و قابل پذیرش تشخیص داده، ضمن مخدوش دانستن عنصر معنوی بزه، و ضمن ارشاد شکات محترم به محاکم حقوقی جهت مطالبه‌ی خسارت خویش، مستنداً به اصل ۳۷ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، ماده ۴ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ با اصلاحات و الحاقات بعدی و ماده ۱۲۰ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ رأی بر برائت متهم از اتهام انتسابی صادر و اعلام می‌نماید. ...»

این دادنامه در شعبه ۷۸ دادگاه تجدیدنظر استان، به شماره ۱۴۰۰۶۸۳۹۰۰۱۵۰۹۱۰۰۷، مورخ ۱۴۰۰/۱۰/۱۹ عیناً مورد تأیید قرار گرفته است.

۲ دادنامه شماره ۱۴۰۰۹۱۳۹۰۰۱۵۲۹۱۱۰۶.

گفتنی است که شعب یادشده، طرح چنین ادلهٔ نه‌چندان موجهی را وسیله‌ای در راستای برائت متهم و نیز ارجاع شاکی به دادگاه حقوقی به جهت اخذ خسارت قرار داده‌اند. از سوی دیگر، دادنامه‌هایی اخیراً در برخی از شعب بدوی صادر شده‌اند که در انطباق کامل با رأی وحدت رویهٔ شمارهٔ ۱۰ قرار دارند. در این رابطه می‌توان به دادنامهٔ صادرشده از شعبهٔ ۱۰۲ دادگاه عمومی بخش خاوران، مورخ ۱۳۹۷/۰۵/۱۷، مشتمل بر «تخریب قفل مشاعی»^۱، دادنامهٔ صادرشده از شعبهٔ ۱۱۳۱ دادگاه کیفری دو مجتمع قضایی شهید محلاتی در تاریخ ۱۳۹۸/۰۲/۰۹، مشتمل بر «تخریب شیشهٔ درب نگهبانی گاراژ موروثی با میلهٔ

متن دادنامه مذکور به قرار ذیل است:

«در خصوص اتهام آقایان و. ف. فرزند غ. و م. ف. فرزند د. دائر بر تصرف عدوانی و تخریب موضوع شکایت آقای س. ع. خ. با توجه به دفاعیات متهَمان نزد این دادگاه و ملاحظه‌ی نظریه‌ی هیأت ۵ نفره‌ی کارشناسان به شرح برگه‌ی شماره ۷۷ پرونده‌ی ملک متنازعُ فیهِ، مشاع است و مالکیت افراد در جزء جزء ملک متنازعُ فیهِ به نحو اشاعه بوده و تا زمانی که ملک تفکیک نشده و افراز سهم نشده باشد و تقسیم‌نامه هم ارائه نگردد، نمی‌توان قسمت خاصی را در اراضی مشاع به شخص یا اشخاصی تخصیص داد؛ لذا تصرف عدوانی و تخریب ادعایی شاکی با این توضیح به نحو عدوان نیست و چنانچه شاکی برای خود حَقّی قائل است، در صورت تمایل می‌تواند از طریق محاکم حقوقی نسبت به موضوع اقدام نماید. بنابراین با استناد به اصل برائت موضوع اصل ۳۷ قانون اساسی ... اسلامی ایران که اصلی است الهی و کهن و در عین حال حافظ کرامت انسانی و حافظ آزادی‌های مشروع افراد، حکم بر برائت متهَمان از اتهامات فوق‌الذکر صادر می‌نماید. رأی صادر شده حضوری بوده و ظرف بیست روز از تاریخ ابلاغ، قابل تجدیدنظرخواهی در محاکم تجدیدنظر ... است.»

همچنین برای مطالعه تکمیلی در این مورد، ر.ک. به: دادنامه شماره ۱۴۰۲۹۱۳۹۰۰۳۴۷۵۶۱۵.

۱ دادنامه شماره ۹۷۰۹۹۷۰۰۲۲۵۰۰۶۷۳.

متن دادنامه مورد بحث به شرح زیر است:

«درخصوص اعلام شکایت آقای ب. ع. فرزند ع. علیه آقای ا. م. ا. فرزند م. دائر بر سرفت و تخریب ... اما درخصوص اتهام تخریب با عنایت به گزارش مرجع انتظامی و اظهارات متهم بر تخریب و سایر اوضاع و احوال و دفاع متهم مبنی بر اینکه قفل تخریب شده مشاعی بوده، مسوم نمی‌باشد؛ زیرا طبق رأی وحدت رویه‌ی شماره‌ی ۱۰ مورّخه‌ی ۱۳۵۵/۰۷/۳۱ تخریب مال مشاع جرم محسوب می‌گردد؛ لذا دادگاه مستنداً به ماده ۶۷۷ قانون مجازات اسلامی، نامبرده را به تحمّل شش ماه حبس تعزیری صادر و اعلام می‌گردد. رأی صادره حضوری و ظرف مهلت بیست روز از تاریخ ابلاغ، قابل تجدیدنظر خواهی در محاکم محترم تجدیدنظر ... می‌باشد.»

این دادنامه در شعبه ۴ دادگاه تجدیدنظر استان، به شماره ۹۸۰۹۹۷۰۲۲۰۴۰۴۳۷، مورخ ۱۳۹۸/۰۳/۲۷ عیناً مورد تأیید قرار گرفته است.

فلزی^۱ و نیز دادنامه صادرشده از شعبه ۱۰۲ دادگاه عمومی بخش صفادشت، به تاریخ ۱۳۹۹/۰۶/۲۳، مشتمل بر «تخریب شیشه یخچال مغازه»^۲ اشاره کرد. در مجموع، باتوجه به دادنامه‌های مذکور، به نظر می‌رسد که تصمیمات قضایی در رابطه با رفتار مخرب شریک در مال مشترک، دوگانه بوده، به گونه‌ای که از یک سو قضاات

۱ دادنامه شماره ۹۸۰۹۹۷۰۲۳۳۲۰۰۱۰۷.

متن دادنامه مورد نظر بدین شرح است:

«درخصوص اتهام آقای م. م. ص. فرزند ن. ۵۴ دایر بر تخریب عمدی شیشه، باتوجه به شکایت آقای ا. م. فرزند ن. (برادر متهم)، بازبینی فیلم دوربین مداربسته که متهم به میله‌ی فلزی، شیشه‌ی درب نگهداری گاراژی را تخریب نموده است. اقرار متهم در دادگاه به اینکه با دسته‌ی تی اقدام به تخریب شیشه نموده است و با بررسی محتویات پرونده و اظهارات طرفین، مال تخریب شده به صورت مشاعی و مال موروثی بوده که هر دو در مالکیت آن، شریک بوده‌اند و براساس رأی وحدت رویه‌ی شماره‌ی ۱۰ مورخ ۱۳۵۵/۰۷/۲۱ تخریب مال به قصد اضرار به غیر با سوءنیت، جرم است. هر چند به نحو اشاعه باشد و باتوجه به مفاد قرار جلب دادرسی شماره‌ی ... ۹۷/۰۸/۲۲ این دادگاه، بزهکاری متهم محرز است. دادگاه مستنداً به ماده ۶۷۷ قانون تعزیرات مصوب سال ۷۵ و رعایت بندهای پ و ث ماده ۳۸ و ماده ۳۷ قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۹۲ به لحاظ کبر سن متهم و فقدان سابقه‌ی محکومیت کیفری ایشان، نامبرده را به تحمل یک ماه حبس با احتساب ایام بازداشت قبلی محکوم می‌نماید. النهایه با عنایت به اینکه طرفین، برادر یکدیگر هستند و ضرر به وجود آمده توسط متهم جبران شده است، دادگاه مستنداً به مواد ۵۴، ۵۲، ۵۰، ۴۹ و ۴۶ قانون اخیرالذکر، قرار تعلیق مجازات حبس نامبرده به مدت دو سال صادر می‌نماید. ایشان بایستی در طول مدت تعلیق مجازات از ارتکاب جرائم عمدی مستوجب حد، قصاص، دیه یا تعزیر تا درجه هفت اجتناب نماید و الا قرار تعلیق لغو و مجازات معلق به همراه مجازات جرم جدید به اجرا گذاشته خواهد شد. رأی صادره حضوری، ظرف بیست روز پس از ابلاغ قابل تجدیدنظرخواهی در محاکم تجدیدنظر ... می‌باشد.»

۲ دادنامه شماره ۹۹۰۹۹۷۷۸۵۶۰۱۱۰۷.

متن دادنامه مذکور به قرار ذیل است:

«در این پرونده آقای ی. پ. متهم است به ۱- توهین به آقای و. ا. ۲- تخریب شیشه‌ی یخچال مغازه و با عنایت به ۱- شکایت شاکی ۲- اظهارات شهود ۳- تصویر فاکتور ابرازی از سوی شاکی درخصوص خسارات وارده ۴- اقرار صریح متهم نامبرده، از نظر این دادگاه بزهکار است. ... و بابت تخریب شیشه‌ی یخچال ۷۴۰ هزار تومان به عنوان جزای نقدی (با عنایت به اینکه یخچال مورد تخریب به نحو اشاعه متعلق به هر دو طرف یعنی شاکی و متهم بوده و خسارت وارده به آن حسب فاکتور ارائه شده ۱۴۸۰۰۰۰ تومان بوده، بنابراین میزان خسارت وارده به شاکی ۷۴۰ هزار تومان بوده) در حق صندوق دولت محکوم می‌نماید. ... رأی صادره حضوری و ظرف ۲۰ روز پس از ابلاغ واقعی، قابل تجدیدنظرخواهی در محاکم تجدیدنظر ... است.»

همچنین برای مطالعه بیشتر، ر. ک. به: دادنامه شماره ۹۴۰۹۹۷۲۱۹۰۳۰۰۷۰.

محترم برخی از شعب، بدون در نظر گرفتن رأی وحدت رویه شماره ۱۰ و با اتکا به ادله‌ای، بر تبرئه متهم تأکید ورزیده‌اند و از سوی دیگر، قضات محترم برخی از شعب، همسو با نظر دیوان عالی کشور در این خصوص، به رأی وحدت رویه مذکور توجه کرده‌اند و بر محکومیت شریک نظر دارند.

۳. نقد و ارزیابی رویه قضایی استان تهران در زمینه تحقق جرائم تصرف عدوانی و تخریب نسبت به مال مشاع

مطالعه رویه قضایی استان تهران در قلمرو جرائم تصرف عدوانی و تخریب نسبت به مال مشاع و شناخت سیر تحولات حاکم بر آن، به تنهایی کافی نیست؛ نقد و ارزیابی رویه قضایی این استان می‌تواند در جهت تکمیل هدف نهایی این پژوهش، به شناسایی چالش‌ها و نقاط ضعف موجود در تصمیم‌گیری‌های قضایی، کمک کند. بر این اساس، مهم‌ترین ادله‌ای که در دهه پیشین موجب تداوم دوگانگی رویه قضایی استان مورد نظر در خصوص این مسائل شده است، در چهار بند قابل تشریح است.

۳-۱. نفی تحقق دو بزه تصرف عدوانی و تخریب در مال مشاع با لحاظ فقدان شرط تعلق مال به غیر

یکی از مهم‌ترین ادله‌ای که گریبان‌گیر رویه قضایی استان تهران در جهت عدم تحقق دو جرم تصرف عدوانی و تخریب در مورد مال مشاع است «منتفی دانستن تحقق دو بزه یادشده به دلیل عدم احراز شرط تعلق مال به غیر» است. این نقیصه که تداوم اتکا به آن، زمینه نهادینه شدن رویه‌ای ناصواب را نشان می‌دهد، می‌تواند در قالب یک استدلال منطقی تشریح شود. از یک سو در اکثریت قریب به اتفاق جرائم علیه اموال و مالکیت، شرط مهمی با عنوان شرط «تعلق مال به غیر» وجود دارد. از سوی دیگر، مال مشاع نسبت به هیچ‌یک

۱ مطابق ماده ۶۶۳ قانون مجازات اسلامی ذیل دفتر پنجم تعزیرات مصوب سال ۱۳۷۵، استثنائاً در خصوص دخالت در اموال توقیفی، مداخله توسط مالک مورد جرم‌انگاری قرار گرفته است. همچنین با دقت در ماده ۵۶۹ این قانون، می‌توان دریافت که مقنن، تخریب آثار ملی را به وسیله مالکی که عالم به ثبت آن به‌شمار می‌آید، جرم دانسته است.

از شرکا، مال غیر محسوب نمی‌شود. نتیجه حاصله این است که با فقدان شرط یادشده، تحقق عناوین مجرمانه تصرف عدوانی و تخریب نسبت به این مال، منتفی تلقی می‌شود. با دقت در کبرای استدلال و نتیجه حاصل شده از آن، می‌توان متوجه وجود اشکال اساسی در آن شد. توضیح آنکه اگرچه مال مشترک مالی واحد است، اما مالکان متعدد دارد که نمی‌توان میان آن‌ها قائل به وحدت شد. به عبارت دیگر، در مالکیت این مال اراده واحدی وجود ندارد، بلکه اراده‌های متعدد بر این مال حاکم هستند. بنابراین، تعلق مال مورد بحث به یکی از شرکا به معنای عدم تعلق آن به شریک یا شرکای دیگر نیست. به بیان روشن‌تر، علاوه بر مالکیت شریک بر جزئی از مال مورد نظر، مالکیت شریک یا شرکای دیگر نیز در همان جزء، مطرح است.

افزودنی است، چنین برداشتی از مال مشاع به گونه‌ای که این‌طور تداعی شود که هر جزء از این مال به شریک متعددی تعلق دارد و هیچ واکنشی از سوی مقنن وجود ندارد، خالی از اشکال نیست؛ زیرا در خصوص مال مورد بحث به دلیل ویژگی خاص آن، نمی‌توان تنها قائل به تعلق آن به یکی از شرکا شد و تحقق جرائم ارتكابی را که علیه حقوق مالکانه دیگر شرکا صورت گرفته است به‌طور مطلق منتفی دانست. بی‌تردید مال مشاع، مال واحدی است که نه تنها کل آن، بلکه جزء جزء آن به تمامی شرکا تعلق دارد. حالت استثنایی حاکم بر این مال، دارای مفهوم مستقلی است که منصرف از تعلق به خود یا تعلق به غیر بودن است.

با این اوصاف، چگونه می‌توان گفت که تعدی یکی از شرکا در مال مشترک، با دست‌اندازی در مال اختصاصی برابر است؟ حقیقت آن است که از یک‌سو، با توسعه کاربست این نگرش، شرکا، مال مذکور را به منزله مال خود فرض می‌کنند و اقداماتی را علیه آن صورت می‌دهند که در نهایت نه تنها مطابق قاعده مهم «لا ضرر» به حقوق مالی دیگر شرکا صدمه وارد می‌شود؛ بلکه نظم عمومی جامعه که حفظ آن یکی از مهم‌ترین اهداف حقوق کیفری به‌شمار می‌رود، مورد هدف قرار می‌گیرد. از سوی دیگر، چنین نگاهی به مال مورد بحث در جامعه امروزی ایران که اکثریت شهروندان، به علل مختلف با این مسئله دست و پنجه نرم می‌کنند، منطقاً قابل دفاع نیست.

۲-۳. تأکید بر مشخص نبودن شراکت متهم در اجزای مال مشاع

افزون بر آنکه رویه قضایی استان تهران در برخی از دادنامه‌ها، ارتکاب جرائم تصرف عدوانی و تخریب علیه مال مشترک را به منزله اقدام در مال اختصاصی می‌پندارد، برخی دیگر از دادنامه‌ها از دریچه دیگری به ماهیت این مال می‌نگرند. آنان بر این باورند از آنجایی که شریک بودن مرتکب در هریک از اجزای مال مورد نظر، مشخص نیست، یعنی معلوم نیست که کدام جزء از مال یادشده به او تعلق دارد؛ بنابراین، رفتار او فاقد وصف کیفری تلقی می‌شود.

پاسخ به این مسئله با مدنظر قراردادن تعریف مال مشاع، چندان مشکل نیست. به طور کلی، مال مشاع، مالی واحد است که به دو یا چند شخص تعلق دارد، بدون آنکه تفکیک یا تقسیمی از سوی این اشخاص صورت گرفته باشد، به گونه‌ای که شرکا در کلیه اجزای آن سهم باشند.^۱ بر این اساس، دو جلوه مهم را می‌توان برای این مال در نظر گرفت؛ از یک سو واحد بودن این مال و از سوی دیگر، شریک بودن تمامی شرکا در ذره ذره مال یادشده، مورد توجه است.

باتوجه به دو ویژگی مذکور، هریک از شرکا در تمامی اجزای مال مشترک با یکدیگر شریک هستند. به عبارت دیگر، اگر جزء (الف) از این مال، متعلق به یکی از شرکا است، همان جزء به شریک دیگر نیز تعلق دارد. در این راستا، یکی از استادان در این خصوص می‌نویسد: «منظور از اشاعه آن نیست که هریک از شرکا، مالک اجزایی‌اند که مشخص نیست و پس از افراز، اجزای ملک هریک از آن‌ها معین و مشخص می‌گردد؛ بلکه مقصود این است که هریک از شرکا در هریک از اجزای مال مشاع مالکیت دارد، متنها مالکیت شرکای دیگر هم در آن اجزا ثابت است» (شهیدی، ۱۳۶۵: ۱۳۲-۱۳۳). بنابراین، در مالکیت مشاعی، بیش از یک مالک در مال واحد و در آن واحد با یکدیگر شریک به شمار می‌آیند و حق مالکیت هریک از آن‌ها در جزء جزء کل مال انتشار دارد و نمی‌توان هیچ جزئی

۱ لازم به ذکر است که نگارندگان در تعریف «مال مشاع» از مفاد ماده ۵۷۱ قانون مدنی مصوب سال ۱۳۰۷، الهام گرفته‌اند.

هرچند بسیار ناچیز را فرض کرد که یکی از شرکا در آن حقی داشته باشد؛ اما برای شریک دیگر در آن حقی وجود نداشته باشد.

با این اوصاف، ادعای مشخص نبودن شراکت شریک متعددی در قسمتی از مال یادشده، افزون بر آنکه دلیلی ناموجه در جهت نفی تحقق جرائم مورد بحث است، ثمره‌ای جز استناد به اصل ۳۷ قانون اساسی در راستای تبرئه متهم نخواهد داشت.

۳-۳. عدم توجه به رأی وحدت رویه مربوط به تخریب مال مشاع

یکی از ایرادات شایع و بلکه یکی از اشکالات توجیه‌ناپذیر در رویه قضایی مربوط به جرم تخریب مال مشترک که برخلاف حق، زمینه را برای تبرئه متهم فراهم می‌سازد، این است که صادرکنندگان احکام مربوطه به ماده ۶۷۷ قانون مجازات اسلامی ذیل دفتر پنجم تعزیرات مصوب سال ۱۳۷۵، استناد می‌کنند و بر این مسئله تأکید می‌ورزند که قانونگذار، تنها تخریب «ملک غیر» را جرم می‌داند و ماده یادشده، دلالتی بر رفتار مخرب شریک در مال مذکور ندارد، بدون آنکه از رأی وحدت رویه شماره ۱۰ صادرشده از دیوان عالی کشور، سخنی به میان آورند.

همان‌گونه که در ابتدای پژوهش حاضر بیان گردید، باتوجه به این حقیقت که دیوان عالی کشور در سال ۱۳۵۵، حکم تحقق جرم تخریب درمورد مال مشاع را به صراحت مشخص کرده و رفتار شریک را آنگاه که دادگاه، به احراز رکن روانی لازم مبادرت ورزد، به صورت مطلق جرم دانسته است، صدور چنین احکامی در محاکم کیفری استان تهران را می‌توان به حساب عدم آگاهی یا به بیان دقیق‌تر، عدم توجه کافی صادرکنندگان این احکام به رأی وحدت رویه‌ای که به لحاظ لازم‌الاتباع بودن، هیچ تمایزی با قانون ندارد، گذاشت. سؤالی که از صادرکنندگان احکام مرتبط پرسیده می‌شود این است که تبرئه شریکی که با سوءنیت اقدام به تخریب مال مشترک می‌کند از چه جهتی با رأی وحدت رویه صادرشده از دیوان عالی کشور که بر محکومیت او نظر دارد، همسویی دارد؟

۳-۴. عدم کاربست ملاک «میزان سهم» در خصوص بزه تصرف عدوانی در

مال مشاع

یکی از مهم ترین نقایص رویه قضایی استان تهران در به کار نبستن معیار موصوف به «میزان سهم» نهفته است، به گونه ای که استفاده نکردن از این معیار، تأثیر مستقیمی در نتیجه دادنامه - که همانا تبرئه یا محکومیت شریک است - ایفا می کند. توضیح آنکه مقنن با تصویب قانون مجازات اسلامی در سال ۱۳۹۲، ظاهراً پس از دهه ها سکوت، رویکرد خود را در ماده ۲۷۷ این قانون در قبال چگونگی تحقق جرم سرقت از مال مشاع بیان کرد. همان گونه که در ابتدای پژوهش پیش رو به این مسئله اشاره شد، برداشت نگارندگان با در نظر گرفتن حکمت وضع ماده یاد شده از سوی مقنن، آن است که ارتکاب یکی از جرائم علیه اموال و مالکیت - به غیر از جرم تخریب - تا میزان سهم، توسط شریک در این مال فاقد وصف کیفری است. بر این اساس، سؤالی که می توان از صادرکنندگان چنین احکامی پرسید این است که تبرئه شریکی که کل مال مورد نظر را تصرف کرده یا در مقابل، محکومیت شریکی که کمتر از میزان سهم خود در مال یاد شده تصرف کرده، چگونه قابل دفاع است؟ به طور کلی، صدور این قبیل احکام، از چه جهتی با رویکرد نوین قانونگذار در قانون مجازات اسلامی کنونی، انطباق دارد؟

نتیجه

رویه قضایی یک دهه اخیر استان تهران در مورد ارتکاب دو جرم تصرف عدوانی و تخریب علیه مال مشاع توسط یکی از شرکا، گامی جدی برای پایان دادن به اختلافات دیرین، برنداشته است. بی تردید، تعلق خاطر متعصبانه محاکم کیفری به دکترین خاص حقوقی و عینیت بخشی به آن در احکام صادر شده، بدون ارزیابی کامل ادله ای که بر آن بنا شده است، جز ایراد خدشه بر اعتبار نظام قضایی، ثمره دیگری ندارد. در این راستا، از یک سو رویه قضایی این استان در راستای تبرئه متهم و اعمال اصل ۳۷ قانون اساسی، بر ادله نه چندان موجهی چون نفی تحقق جرائم تصرف عدوانی و تخریب نسبت به این مال با

لحاظ فقدان شرط تعلق مال به غیر و نیز تأکید بر مشخص نبودن شراکت متهم در اجزای مال مورد نظر، تأکید دارد.

از سوی دیگر، با معیار قراردادن این تفسیر که مقنن در قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۱۳۹۲، بر فقدان وصف کیفری ارتکاب یکی از جرائم علیه اموال و مالکیت در قبال مال مشترک تا «میزان سهم» نظر دارد، ظاهراً رویه قضایی استان تهران باتوجه به دادنامه‌های ارزیابی شده، درخصوص جرم تصرف عدوانی نسبت به این مال، فاقد همسویی کامل با دیدگاه قانونگذار در اغلب موارد است. افزون بر این، باتوجه به اعتبار رأی وحدت رویه شماره ۱۰ درباره تحقق بزه تخریب علیه مال مورد بحث، عدم انطباق احکام صادرشده مورد بررسی با این رأی نیز احساس می‌شود. بر این اساس، به نظر می‌آید احکام صادرشده تنها در برخی از موارد، با رأی وحدت رویه مورد نظر، هماهنگ است.

درهرحال، پرداختن به این مسئله و واکاوی رویه قضایی استان تهران در طول دهه گذشته، از آن رو حائز اهمیت ویژه است که اتخاذ رویه یکسان درخصوص دو جرم تصرف عدوانی و تخریب نسبت به مال مشاع، می‌تواند آغازی بر پایان اختلافاتی باشد که از دیرباز مطرح بوده است؛ زیرا این اختلافات در صدور احکامی که در موضوع با یکدیگر مشترک هستند، عموماً شاکیان و متهمان را با حس عدم تساوی برای همگان، مواجه می‌سازد. نکته مهم آن است که نقدهای طرح شده، درصدد زیر سؤال بردن اعتبار احکام صادرشده از جانب نظام قضایی نیست؛ بلکه هدف از طرح این موضوع، کمک به ایجاد وحدت، توازن و تناسب بیشتر در احکام مزبور، پیش‌گیری از دامن زدن به اختلافات قضایی، پایان‌دادن به سیاست کیفری قضایی سرگردان و درنهایت، قرارگرفتن رویه قضایی موجود در مسیر صحیح خود به‌شمار می‌رود. امید است تلاش‌های صورت‌پذیرفته، کمکی هرچند ناچیز در جهت پایان‌دادن به اختلافات دیرین در این زمینه گردد.

تعارض منافع

تعارض منافع وجود ندارد.

ORCID

Mostafa Yeganeh

<https://orcid.org/0009-0001-7232-0025>

Abdolali Tavajohi

<https://orcid.org/000-0001-7704-6777>

منابع

فارسی

کتاب‌ها

- آقای‌نیا، حسین و رستمی، هادی. (۱۳۹۷). حقوق کیفری اختصاصی (جرائم علیه اموال و مالکیت)، چاپ دوم، تهران، بنیاد حقوقی میزان.
- الهی‌منش، محمدرضا و مرادی اوجقاز، محسن. (۱۴۰۰). حقوق کیفری اختصاصی ۱ (جرائم علیه اموال و مالکیت)، چاپ اول، تهران، انتشارات مجد.
- امور تدوین، تنقیح و انتشار قوانین و مقررات. (۱۳۹۸). مجموعه آرای وحدت رویه دیوان عالی کشور (۱۳۲۳-۱۳۹۸)، چاپ ششم، تهران، معاونت تدوین، تنقیح و انتشار قوانین و مقررات معاونت حقوقی ریاست جمهوری.
- امین‌پور، محمدتقی. (۱۳۳۰). قانون کیفر همگانی و آرای دیوان کشور، تهران، شرکت سهامی چاپ.
- بروجردی عبده، محمد. (۱۳۸۳). اصول قضایی (جزایی) دیوان عالی کشور، تهران، انتشارات رهام.
- درویش، بهرام. (۱۳۸۴). حقوق جزای اختصاصی ۲ (جرائم علیه اموال)، چاپ اول، تهران، مؤسسه فرهنگی انتشاراتی نگاه بینه.
- شهری، غلام‌رضا و ستوده جهرمی، سروش. (۱۳۷۳). نظریات اداره‌ی حقوقی قوه قضائیه در زمینه‌ی مسائل کیفری، جلد دوم، تهران، روزنامه‌ی رسمی کشور.
- کوشا، جعفر. (۱۳۹۰). بایسته‌های حقوق جزای اختصاصی (۱، ۲ و ۳)، چاپ اول، تهران، نشر مجد.
- متین‌دفتری، امین. (۱۳۳۰). مجموعه‌ی رویه‌ی قضایی (قسمت جزایی)، بی‌جا، بی‌نا.
- مرکز استخراج و مطالعات رویه قضایی کشور. (۱۳۹۳). مجموعه آرای قضایی دادگاه‌های تجدیدنظر استان تهران (کیفری) شهریور ۱۳۹۱، چاپ ۴، تهران، مرکز مطبوعات و انتشارات قوه قضائیه.
- مرکز مطبوعات و انتشارات قوه قضائیه. (۱۳۹۷). پیشینه‌ی رویه قضایی در ایران در ارتباط با قانون مجازات اسلامی، چاپ دوم، جلد ششم، تهران، مرکز مطبوعات و انتشارات قوه قضائیه.

میرمحمدصادقی، حسین. (۱۳۹۲). حقوق کیفری اختصاصی ۲ (جرائم علیه اموال و مالکیت)، چاپ سی و ششم، جلد دوم، تهران، بنیاد حقوقی میزان.

مقالات

- باقری کمارعلیا، محمد و نصرتی صدقیانی، ناصر. (۱۳۹۵). «بررسی امکان تحقق جرم علیه اموال مشاع توسط شریک»، مجله پژوهش های حقوقی، ماه خرداد، دوره ۱۵، شماره ۲۹.
- پوربافرانی، حسن، محمودیان اصفهانی، کامران و مال میر، محمود. (۱۳۹۳). «مفهوم مالکیت مشاع در تحقق جرائم علیه اموال»، فصلنامه مطالعات فقه و حقوق اسلامی، ماه دی، دوره ۶، شماره ۱۱.
- حبیب زاده، محمدجعفر و کوهی اصفهانی، کاظم. (۱۳۹۱). «بررسی و تحلیل ارکان جرم تصرف عدوانی در حقوق ایران»، نشریه مطالعات حقوق خصوصی، ماه اسفند، دوره ۴۲، شماره ۴.
- خدادی، ابوالقاسم. (۱۳۹۹). «واکاوی جرائم سه گانه (تصرف عدوانی، مزاحمت و ممانعت از حق) در پرتو تفاسیر پراکنده محاکم دادگستری»، مجله پژوهش های حقوق جزا و جرم شناسی، ماه بهمن، دوره ۸، شماره ۱۶.
- شهیدی، مهدی. (۱۳۶۵). «وضعیت حقوقی تصرفات شریک در مال مشاع»، مجله حق (مطالعات حقوقی و قضایی)، ماه تابستان، شماره ۶.
- مال میر، محمود و محمودیان اصفهانی، کامران. (۱۳۹۱). «جرائم علیه اموال مشاع»، مجله حقوق جزا و سیاست جنایی دانشگاه تهران، ماه پاییز و زمستان، شماره ۲.
- منصورآبادی، عباس. (۱۳۸۲). «موضوع جرم در باب جرائم علیه اموال»، فصلنامه اندیشه های حقوقی، ماه مهر، دوره ۱، شماره ۴.

Translated References into English

books

- Aghaei Nia, Hossein; Rostami, Hadi, *Special Criminal Law (Crimes against Property and Ownership)*, Second Edition, (Tehran: Mizan Legal Foundation, 2019). [In Persian]
- Elahimanesh, Mohammad Reza; Moradi Ojghaz, Mohsen, *Special Criminal Law 1 (Crimes against Property and Ownership)*, First Edition, (Tehran: Majd Publications, 2022). [In Persian]

Affairs of Compilation, Revision and Publication of Laws and Regulations, *Collection of Unified Decisions of the Supreme Court of Iran (1944-2019)*, 6th edition, (Tehran: Deputy for Compilation, Revision and Publication of Laws and Regulations of the Legal Office of the President, 2019). [In Persian]

Amin Pour, Mohammad Taqi, *Public Penal Code and Court Decisions*, (Tehran: Publishing Company, 1955). [In Persian]

Broujerdi Abdoh, Mohammad, *Judicial Principles (Criminal) of the Supreme Court*, (Tehran: Raham Publications, 2004). [In Persian]

Darvish, Bahram, *Special Criminal Law 2 (Crimes against Property)*, First Edition, (Tehran: Negah Bineh Cultural Publishing Institution, 2005). [In Persian]

Shahri, Gholam Reza; Sotoudeh Jahromi, Soroush, *Theories of the Legal Department of the Judiciary in the Field of Criminal Matters*, Volume 2, (Tehran: The official newspaper of the country, 1994). [In Persian]

Koosha, Jafar, *The Essentials of Specific Criminal Law (1, 2 ,3)*, First Edition, (Tehran: Majd Publications, 2011). [In Persian]

Matin Daftari, Amin, *Collection of Judicial Procedure (Criminal Section)*, (Unknown: Unknown, 1950). [In Persian]

Center for the Study and Extraction of Judicial Procedure of the Country, *Collection of Judicial Decisions of the Courts of Appeal of Tehran Province (Criminal)*, September 2012, Fourth Edition (Tehran: Judiciary Press and Publications Center, 2014). [In Persian]

Judiciary Press and Publications Center, *History of Judicial Procedure in Iran in Relation to the Islamic Penal Code*, Volume 6, Second Edition, (Tehran: Judiciary Press and Publication Center, 2018). [In Persian]

Mir Mohammad Sadeghi, Hossein, *Special Criminal Law 2 (Crimes against Property and Ownership)*, Volume 2, Thirty-sixth Edition, (Tehran: Mizan Legal Foundation, 2013). [In Persian]

Articles

Bagheri Komar Olia, Mohammad; Nosrati Sedqiani, Naser, “Investigation of the possibility of committing a crime against common property by a partner”, *Journal of Legal Studies*, Volume 15, Issue 29 (2016). [In Persian]

Pour Baferani, Hassan; Mahmoudian Esfahani, Kamran; Malmir, Mahmoud, “The concept of common ownership in committing crimes against property”, *Quarterly of Islamic Jurisprudence and Law Studies*, Volume 6, Issue 11 (2014). [In Persian]

Habibzadeh, Mohammad Jafar; Kouhi Esfahani, Kazem, “Investigation and analysis of the elements of the crime of aggressive appropriation in Iranian law”, *Journal of Private Law Studies*, Volume 42, Issue 4 (2012). [In Persian]

Khodadi, Abolghasem, “Analysis of the three crimes (aggressive appropriation, nuisance and obstruction of rights) in light of the scattered interpretations of the courts of justice”, *Journal of Criminal Law and Criminology Research*, Volume 8, Issue 16 (2019). [In Persian]

Shahidi, Mehdi, “Legal status of joint appropriations of common property”, *Journal of Right (Legal and Judicial Studies)*, Issue 6 (1986). [In Persian]

Malmir, Mahmoud; Mahmoudian Esfahani, Kamran, “Crimes against common property”, *Journal of Criminal Law and Criminal Policy, University of Tehran*, Issue 2 (2012). [In Persian]

Mansourabadi, Abbas, “The subject of crime in the subject of crimes against property”, *Quarterly of Legal Thoughts*, Volume 1, Issue 4 (2003). [In Persian]

استناد به این مقاله: یگانه، مصطفی و توجهی، عبدالعلی. (۱۴۰۴). واکاوی رویه قضایی استان تهران در خصوص تحقق دو جرم تصرف عدوانی و تخریب نسبت به مال مشاع. پژوهش حقوق کیفری، ۱۳ (۵۲)، ۱۱۵-۱۵۰.

Doi: 10.22054/jclr.2025.85455.2763

Criminal Law Research is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.